

RAPORTI MBI TË DREJTAT E NJERIUT NË MAQEDONINË E VERIUT PËR VITIN 2020

PËRMBLEDHJE

Republika e Maqedonisë së Veriut është demokraci parlamentare. Presidenti i zgjedhur nga qytetarët është udhëheqës i shtetit dhe komandant suprem i forcave të armatosura. Parlamenti njëdhomësh ushtron pushtetin ligjvënës. Zgjedhjet presidenciale u mbajtën për herë të fundit në maj të vitit 2019 dhe në të njëjtat fitoi Presidenti aktual Stevo Pendarovski. Zgjedhjet parlamentare u zhvilluan në korrik pas një vonese tre-mujore për shkak të pandemisë me KOVID-19. Më 3 janar, Kryeministri Zoran Zaev dha dorëheqje dhe u formua një qeveri e përkohshme, e udhëhequr nga Kryeministri i përkohshëm Oliver Spasovski dhe e përbërë nga ministra nga i gjithë spektri politik, mori detyrën për 100 ditët para zgjedhjeve të planifikuara. Më 16 shkurt, kryetari i parlamentit shpërndau kuvendin dhe shpalli zgjedhjet për 12 prill. Për shkak të shpërthimit të KOVID-19 dhe gjendjes së jashtëzakonshme si rezultat i tij, qeveria e përkohshme shtyu zgjedhjet nga 12 prill në 15 korrik dhe qëndroi në detyrë deri më 30 Gusht, kur qeveria e re, përsëri e udhëhequr nga Kryeministri Zoran Zaev, mori detyrën. Në Deklaratën e 16 korrikut të Gjetjeve dhe Konkluzioneve Paraprake mbi zgjedhjet parlamentare dhe Raportin Përfundimtar të 2 tetorit, Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Zyrën e Evropës për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut deklaroi se zgjedhjet "u administruan përgjithësisht në mënyrë efektive duke bërë përshtatjet e nevojshme në përgjigje të pandemisë së KOVID -19, por stabiliteti ligjor u dëmtua nga rishikimet thelbësore të Kodit Zgjedhor dhe rregulloreve pasuese ad hoc të miratuara gjatë gjendjes së jashtëzakonshme." Raporti i karakterizoi zgjedhjet si "vërtet konkurruese", përkundër kufizimeve që patën politikanët për të kryer veprimet në terren gjatë pandemisë. Dita e zgjedhjeve kaloi mirë.

Policia e shtetit ruan sigurinë e brendshme, përfshirë migracionin dhe menaxhimin e kufirit, dhe i raporton Ministrisë së Brendshme. Autoritetet civile kanë ruajtur kontrollin efektiv mbi forcat e sigurisë. Efektivët e forcave të sigurisë kryen disa abuzime, duke përfshirë përdorimin e forcës së tepruar nga policia dhe rojet e burgut.

Çështjet e rëndësishme të të drejtave të njeriut e përfshijnë: dhunën dhe kërcënimet e dhunës ndaj gazetarëve, korrupsionin e nivelit të lartë dhe rastet e dhunës dhe kërcënimeve të dhunës ndaj anëtarëve të komunitetit lezbik, homoseksual, biseksual,

transgjinor dhe ndër-seksual.

Qeveria gjithashtu bëri hapa për të hetuar, ndjekur dhe dënuar zyrtarët që kanë bërë abuzime. Avokati i Popullit beson se mosndëshkimi i policisë vazhdoi të ishte një problem.

Pjesa 1. Respekt për integritetin e personit, përfshirë edhe lirinë nga:

a. Privimi arbitrar ngajeta ose vrasje të tjera të paligjshme ose për motive politike

Nuk ka pasur raporte që Qeveria ose përfaqësues të saj të kenë kryer vrasje arbitrale ose të paligjshme.

b. Zhdukje

Nuk ka pasur raporte zhdukjesh, nga ose në emër të autoriteteve qeveritare.

c. Tortura dhe trajtime ose dënimë të tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese

Kushtetuta dhe ligji i ndalon këto praktika, por ka pasur disa raporte sipas të cilave policia ka abuzuar me të ndaluarit dhe të burgosurit dhe ka ushtruar forcë të tepërt. Qeveria ka vepruar për të hetuar dhe për të ndjekur pretendime legitime. Sektori për Kontroll të Brendshëm dhe Standarde Profesionale (SSP) në Ministrinë e Punëve të Brendshme ka raportuar se gjatë shtatë muajve të parë të vitit, ka vepruar në lidhje me 32 ankesa për ushtrim të forcës së tepërt nga efektivë policorë. Sektori vendosi se 13 prej ankesave ishin të pabaza, hodhi poshtë 17 për prova të pamjaftueshme dhe la në fuqi dy. Në dy rastet e fundit, SSP paraqiti kallëzime penale kundër efektivëve të policisë për "ngacmim gjatë kryerjes së detyrës".

Në përgjigje të një videoje të 24 shtatorit në mediat sociale që tregon efektivët e policisë duke abuzuar fizikisht me qytetarë romë në Manastir, SSP raportoi më 3 nënëtor se kishte paraqitur një ankesë penale në Njësinë e Keqpërdorimit Policor të Prokurorisë së Krimtit të Organizuar dhe Korruptionit. SSP gjithashtu ndërmori masa disiplinore kundër një efektivi të policisë rrugore të implikuar nga videoja, si dhe kundër një efektivi tjetër policie të pranishëm gjatë incidentit. Rastet ishin në pritje

që nga 3 nëntori. Kryeministri Zaev dënoi publikisht incidentin më 25 shtator.

Avokati i Popullit pranoi gjithsej 30 ankesa nga persona të arrestuar dhe të dënuar ku kishte pretendime për abuzim fizik, brutalitet, torturë, trajtim çnjerëzor ose degradues nga efektivë policie dhe policisë së burgut ose roje, duke përfshirë Burgun e Idrizovës, Shkupit, Kumanovës, Shtipit dhe të Ohrit. Që nga 11 gushti, Avokati i Popullit kishte paraqitur 10 ankesa penale kundër efektivëve të policisë së burgut në zyrën e prokurorit, hodhi poshtë një ankesë për mungesë të provave të mjaftueshme dhe vazhdoi të shqyrtonte ankesat e mbeturat.

Mosndëshkimi nuk ishte një problem i theksuar në forcat e sigurisë.

Kushtet në burgjet dhe qendrat e paraburgimit

Kushtet në burgje nganjëherë ishin joadekuate, por u morën hapa të dukshëm për të përmirësuar kushtet e burgjeve dhe qendrave të paraburgimit që nga raporti i Komitetit të Këshillit të Evropës për Parandalimin e Torturës (CPT) të tetorit 2017, i cili i përshkroi kushtet e paraburgimit si trajtim mizor, çnjerëzor dhe degradues. Një delegacion i KPT-së zhvilloi një vizitë pasuese në Maqedoninë e Veriut në dhjetor 2019 dhe vizitoi tetë institucione polikore, gjashtë burgje, dy institucione psikiatrike dhe një institucion të kujdesit social ku personat ishin privuar nga liria. Pas vizitës, KPT ia paraqiti qeverisë gjetjet e tij paraprake, por raporti zyrtar nuk ishte bërë publik deri më 31 gusht.

Kushtet fizike: Vendi kishte 11 burgje si dhe dy institucione korrektuese të ndara, nga një për të burgosurit femra dhe të miturit. Katër burgje mbanin gjithashtu të paraburgosur në pritje të gjykimit.

Sipas Ministrisë së Drejtësisë dhe Avokatit të Popullit, mbipopullimi nuk është më një problem i rëndësishëm, përvèç në disa godina të burgut të Idrizovës. Sipas informacionit zyrtar nga Ministria e Drejtësisë, deri më 31 gusht, kanë qenë 1.674 të burgosur, ndërsa burgjet kanë kapacitetin prej 2.384 të burgosur. Avokati i Popullit raportoi një numër më të lartë të personave në paraburgim deri më 11 gusht, përfshirë 1,897 të burgosur të dënuar dhe 228 persona në paraburgim. Pavarësisht se kishte kapacitete të mjaftueshme fizike, sistemi i burgjeve vazhdoi të vuante nga mungesa e mjeteve dhe e stafit. Kushtet e këqija në stacionet e policisë, qendrat e kujdesit social, strehimoret dhe institucionet psikiatrike mbetën problematike.

Avokati i Popullit raportoi më 14 gusht se autoritetet kishin bërë përmirësimë të dukshme në kushtet e burgut duke rindërtuar disa godina. Avokati i Popullit raportoi, me gjithatë, se kushtet e burgut vazhduan të ishin përgjithësisht të papërshtatshme. Transferimi i të miturve të mbajtur në Burgun e Ohrit në Shtëpinë Korrektuese për të Miturit të apo ndërtuar në Vollkovija ishte në pritje deri më 17 gusht.

Avokati i Popullit ngriti hetime për vdekjen e gjashtë personave të burgosur. Deri më 17 gusht, dy hetime u mbyllën bazuar në një raport të Zyrës së Prokurorit Publik (ZPP) që përjashtonte dhunën si një faktor kontribuues në vdekjet, dy hetime ishin në pritje të raporteve nga ZPP, dhe dy të tjerë ishin në pritje të raporteve të vonuara të autopsisë.

Ministria e Drejtësisë, dhe Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve (DES) mori 18 njoftime të brendshme për përdorimin e forcës ndaj të burgosurve nga policia e burgut. Në të gjitha rastet, drejtoria kishte konstatuar se nëpunësit kishin vepruar në përputhje me procedurat standarde të operimit. Kishte një raport për një efektiv të policisë për përdorim të forcës në vetëmbrojtje ndërsa i është përgjigjur sulmit të një të burgosuri. DES gjeti se përdorimi i forcës ishte në përputhje me rregulloret në fuqi.

Mekanizmi Kombëtar Parandalues i Avokatit të Popullit pranoi një numër të madh ankesash në lidhje me kujdesin joadekuat shëndetësor. Sipas Avokatit të Popullit, objektet shëndetësore të burgjeve dhe qendrave të paraburgimit ishin me pak personel dhe pajisje. Nuk kishte asnjë informacion nëse këto ankesa ishin hetuar.

Autoritetet e Ministrisë së Drejtësisë vazhduan të shpërndanin në burgje broshurat e përgatitura me ndihmën e Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) duke u shpjeguar të burgosurve se si të paraqesin ankesa anonime te Avokati i Popullit në lidhje me keqtrajtimin.

Administrata: Deri më 11 gusht, Avokati i Popullit kishte marrë katër ankesa për përdorim të tepruar të forcës nga policia e burgut. Bazuar në informacionin e mbledhur, Avokati i Popullit paraqiti dy ankesa penale kundër efektivëve të policisë së burgut në Njësinë për shkelje të policisë të Zyrës së Prokurorisë së Krimtit të Organizuar dhe Korrupsionit (ZPKOK). Deri më 11 gusht, ankesat ishin në pritje të shqyrtimit.

Monitorimi i pavarur: Ligji lejon mjekët, përfaqësuesit diplomatikë dhe përfaqësuesit nga KPT-ja dhe Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq të kenë qasje te personat në

paraburgim me miratimin e gjyqtarit hetues. Në pajtim me memorandumin e mirëkuptimit të nëntorit 2018, Qeveria i mundësoi Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut qasje të pakufizuar te të burgosurit e dënuar. Avokati i Popullit vizitoi rregullisht (një herë në muaj) burgjet e vendit dhe hetoi pretendimet e besueshme për kushtet dhe trajtimin problematik.

Përmirësimet: Ministria e Drejtësisë raportoi se kishte bërë përmirësime në të gjitha burgjet, duke përfshirë përfundimin e rindërtimit të plotë të burgut të Manastirit dhe ndërtimin e Institucionit Korrektues të të Miturve Volkovija në Tetovë dhe një sallë gjyqësore në burgun e Idrizovës.

Autoritetet hapën një strukturë të re të kujdesit shëndetësor në burgun e Idrizovës me dy mjekë, tre infermiere, një dentist dhe një teknik dentar si pjesë e stafit. Përkundër kësaj, aksesi në kujdesin e mirë shëndetësor mbetet një problem. Anëtarët e personelit në institucionet ndëshkuese dhe edukative-korrektuese u trajnuan lidhur me *Kodin e ri të sjelljes për personelin e burgjeve*, bazuar në *Kodin Evropian të Etikës për Personelin e Burgjeve*. Përhapja e KOVID-19 pengoi disa trajnime të rregullta të personelit.

d. Arrestimi ose paraburgimi arbitrar

Ligji ndalon arrestimin dhe paraburgimin arbitrar dhe parashikon të drejtën e çdo personi për të kundërshtuar ligjshmërinë e arrestimit ose paraburgimit në gjykatë, si dhe përkompensim për paraburgimin e paligjshëm. Qeveria në përgjithësi i respektoi këto kërkesa, por në disa raste, paraburgimi i zgjatur në pritje të gjykimit mbeti një problem.

Procedurat e arrestimit dhe trajtimi i të arrestuarve

Ligji parasheh që gjyqtari të lëshojë urdhër për arrestimin dhe ndalimin e të dyshuarve bazuar në prova, dhe policia në përgjithësi ka ndjekur këtë dispozitë. Ligji ndalon polisinë të marrë në pyetje të dyshuarit pa i informuar ata për statusin e tyre dhe të drejtat e tyre dhe iu mundëson atyre të marrin një avokat. Ligji parasheh që personi i ndaluar të paraqitet para prokurorit në afat prej 24 orëve pas arrestimit. Gjyqtari i procedurës paraprake gjyqësore, me kërkesë të prokurorit mund të urdhërojë ndalimin e të dyshuarit deri në 72 orë para daljes në gjyq. Në përgjithësi, policia u është

përbajtur këtyre procedurave. Autoritetet në përgjithësi i kanë informuar të ndaluarit menjëherë për akuzat kundër tyre. Paraburgimi para ngritjes së padisë mund të zgjasë më së shumti 180 ditë. Pas aktakuzës, paraburgimi mund të zgjasë maksimumi dy vjet.

Ministria e Brendshme SSP pranoi një ankesë për përdorimin e tepruar të forcës gjatë marrjes në pyetje të të dyshuarve dhe të paraburgosurve. SSP-ja e hodhi poshtë ankesën për mungesë provash.

Ekziston sistem funksional i dorëzanisë. Përveç garancisë, ligji lejon zëvendësimin e paraburgimit me arrest shtëpiak ose masa të tjera për sigurimin e pranisë së të pandehurve në gjyq. Masat e zakonshme përfshijnë sekuestrimin e pasaportës, ndalimin e largimit nga vendbanimi dhe detyrimin për tu paraqitur në gjykatë çdo javë.

Ligji parashikon afate këshillimore për të shmangur procedurat e zgjatura penale. Prokurorët në përgjithësi duhet të përfundojnë hetimet brenda gjashtë muajve, me gjithëse afatet mund të zgjaten në 12 muaj në raste më komplekse dhe 18 muaj në raste të krimit të organizuar me pëlqimin e një mbikëqyrësi. Në praktikë, prokurorët shpesh i tejkalanuan ato afate dhe nuk vuajtën asnje pasojë për mosrespektimin e tyre.

Ligji i lejon të pandehurit të komunikojë me një avokat të zgjedhur prej tyre, por autoritetet nuk kanë informuar gjithmonë të ndaluarit ashtu siç duhet për të drejtën e tyre dhe nuk kanë lejuar gjithmonë që të konsultohen me një avokat para paraqitjes në gjykatë. Të ndaluarit e varfér kanë të drejtë të kenë avokat në llogari të shtetit, dhe autoritetet në përgjithësi e kanë respektuar këtë të drejtë. Gjyqtarët zakonisht u kanë dhënë leje avokatëve për të vizituar klientët e tyre në paraburgim. Vendi nuk e ka praktikuar paraburgimin pa njoftim.

Përveç hetimit të çdo pretendimi për keqtrajtim policor, SSP i Ministrisë së Brendshme kreu të gjitha hetimet e brendshme për pretendimet e formave të tjera të sjelljes së keqe të policisë. Sektori ka autorizim të shqiptojë sanksione administrative, si pezullim i përkohshëm nga puna, gjatë zhvillimit të hetimeve. Sektori nuk mund të ndërmarrë masa disiplinore, të cilat kërkojnë një vendim nga një komision disiplinor, as nuk mund të vendosë sanksione më serioze penale, të cilat kërkojnë masa nga Prokuroria, por mund t'i referoj rastet në mënyrë përkatëse.

Që nga 20 gushti, Njësia e ZPKOK për Hetimin dhe Ndrekjen e Keqpërdorimit Penal

të Efektivëve të Policisë dhe Gardianëve të Burgjeve kishte hetuar 21 raste kundër efektivëve të policisë dhe rojeve të burgjeve bazuar në ankesat penale duke i akuzuar ata për keqtrajtim, arrestim të paligjshëm, torturë dhe trajtime të tjera mizore, çnjerëzore, dhe trajtim degradues. Të 21 rastet ishin ende në pritje deri më 31 gusht. Veçmas, njësia mori një deklarim faksier dhe dënim me burg prej pesë muaj kundër një efektivi policie për pranimin e ryshfetit.

Paraburgimi në pritje të gjykimit: Në shumicën e rasteve, gjykatat kanë respektuar ligjin për procedurat e paraburgimit. Gjatë vitit, numri i urdhraleve të paraburgimit gjyqësor mbeti i qëndrueshëm krahasuar me vitin 2019; shumica e urdhraleve në lidhje me rastet e ngritura nga ZPKOK dhe ZPP themelore Shkup. Deri më 20 gusht, gjykatat lëshuan 227 urdhra ndalimi, që është në përputhje me 289 të lëshuara deri në mes të nëntorit 2019. Numri i urdhraleve të ndalimit të lëshuar gjatë vitit 2020 dhe 2019 u ul ndjeshëm nga 2018 kur gjykatat lëshuan 457 urdhra ndalimi. Prokurorët në të gjithë vendin kishin kërkuar paraburgim në 5 deri në 10 për qind të gjitha rasteve. Zakonisht, prokurorët kishin kërkuar, dhe gjykatat kishin vendosur masa parandaluese në vend të urdhraleve për paraburgimin e të dyshuarve dhe të pandehurve për të parandaluar rrezikun e ikjes së dëshmitarëve, manipulimit të provave dhe përsëritjen ose kryerjen e krimeve të reja.

e. Mohimi i gjykimit të drejtë publik

Kushtetuta parashikon gjykata "autonome dhe të pavarura", të mbështetura nga Këshilli Gjyqësor i pavarur dhe autonom. Rastet e shkeljeve gjyqësore, presionit të padrejtë të gjyqtarëve, drejtësisë së zgjatur dhe financimit joadekuat të gjyqësorit vazhduan të pengojnë operacionet dhe efektivitetin e gjykatave dhe ndikuan në besimin e publikut në gjyqësor. Gjykatat vazhduan të veprojnë pas fillimit të pandemisë KOVID-19 në mes të marsit, por me baza të reduktuara ndjeshëm. Si gjyqësori ashtu edhe ZPP-të mbeten të nënfinancuar.

Qeveria ka demonstruar respekt më të madh për pavarësinë dhe paanësinë e gjyqësorit krahasuar me vitet e mëparshme. Sipas një raporti të përditësuar më 6 tetor të Komisionit Evropian (KE), shteti vendosi mekanizma për të siguruar pavarësinë dhe përgjegjësinë gjyqësore, duke përfshirë krijimin e rregullave për emërimet e bazuara në merita, kontrollimin e pasurive dhe konfliktet e interesit dhe krijimin e procedurave disiplinore. Raporti i KE i 2 Marsit gjithashtu vuri në dukje zhvillimet pozitive, përfshirë miratimin e një ligji të ri mbi ZPP dhe përmirësimë në të dhënat e vendit në

luftën kundër korruptionit dhe krimit të organizuar, ndërsa vuri në dukje gjithashtu se gjyqësori mbeti i pafinancuar, i pambrojtur nga ndikimi politik dhe me besueshmëri të dobët publike.

Më 16 shkurt, parlamenti miratoi një ligj të ri mbi ZPP. Ligji hyri në fuqi më 30 qershor, duke përfunduar zyrtarisht mandatin e Prokurorisë Speciale (SPO). Ligji i ri siguron pavarësi më të madhe financiare për ZPP, autonomi më të madhe për ZPKOK, avancim të bazuar në meritë për prokurorët dhe përjashtimin e përgjimeve të paligjshme nga provat, përveç në rastet e përmendura nga ish PPS më ose para 30 qershorit 2017.

Që nga 20 gushti, Këshilli Gjyqësor pranoi 283 ankesa të qytetarëve që pretendonin shkelje gjyqësore. Pretendimet përfshinin sjellje të njëanshme ose joetike, gabime procedurale, përjashtime dhe tejkalim afatesh. Veçmas, Këshilli Gjyqësor mori 60 kërkesa zyrtare për largim ose masë disiplinore ndaj gjyqtarëve.

Më 8 janar, Këshilli Gjyqësor dënoi publikisht presionin e avokatit mbrojtës ndaj një gjyqtari porotë në çështjen e profitit të lartë "TNT" dhe rekomandoi që Dhoma e Avokatëve Privat dhe ZPP të ndërmarrin veprimet e duhura për të shmangur dhe sankzionuar sjelljen e tillë të keqe.

Qytetarët kishin paraqitur 90 ankesa në lidhje me gjyqësorin nga janari në gusht, sipas Zyrës së Avokatit të Popullit. Kjo paraqet një rënie në krahasim me vitin 2019. Avokati i Popullit ia atribuoi numrin më të vogël të ankesave pandemisë me KOVID-19 dhe uljen përkatëse të kalendarëve të gjykimeve gjyqësore. Shumica e ankesave pretendonin mohimin e së drejtës për një gjykim të drejtë nga vonesa të përsëritura të gjykimit, sjellje e papërshtatshme e gjyqësorit, shkelje të procedurave të gjykimit në mungesë dhe moszbulim të provave. Në një rast, Avokati i Popullit gjeti që një gjykatë e apelit hodhi poshtë një aktakuzë, por refuzoi t'i japë kompensim të pandehurit për shpenzimet e tij të mbrojtjes, siç kërkon ligji. Pas ndërhyrjes së Avokatit të Popullit, gjykata miratoi kërkësen e kompensimit të ish të pandehurit. Në një rast tjetër, Avokati i Popullit miratoi ankesën e një qytetari duke pretenduar se gjykatat vendosën në favor të një kompanie të furnizimit me energji elektrike në kundërshtim me ligjin dhe e përcollë çështjen në Këshillin Gjyqësor për shqyrtim të mëtejshëm.

Midis 1 janarit dhe 31 gushtit, Avokati i Popullit veproi si *amicus curiae*, në dy çështje gjyqësore. Kjo ishte hera e dytë që Avokati i Popullit shërbeu si amicus curiae, një

kompetencë e shtuar me ndryshimet e ligjit të vitit 2016.

Ndërsa kishte rregulla të rrepta që rregullonin caktimin e rasteve gjyqtarëve përmes një sistemi elektronik të menaxhimit të çështjeve, një kontroll i vitit 2017 zbuloi se sistemi për caktimin e gjyqtarëve për të trajtuar raste specifike ishte manipuluar. Në vitin 2019 Prokuroria Themelore e Shkupit kishte ngritur padi ndaj ish-kryetarit të gjykatës penale Vladimir Pançevski për keqpërdorim të pozitës zyrtare Këshilli Gjyqësor më vonë e pezulloi atë dhe më pas e largoi nga gjyqësori. Më 4 gusht, Gjykata Themelore e Velesit e dënoi Pançevskin me tre vjet e gjysmë burg për shpërdorim të detyrës për ndërhyrje në sistemin elektronik të menaxhimit të çështjeve midis 2013 dhe 2016 dhe caktimin e drejtpërdrejtë të gjyqtarëve të zgjedhur.

Megjithëse u ndalua për pak kohë për të dalë para gjykatës për gjykimin, që nga 31 gushti, Pançevski mbeti i lirë, në pritje të apelit para Gjykatës së Apelit të Shkupit.

Më 27 janar, Këshilli Gjyqësor kishte shkarkuar gjyqtarin e Gjykatës Supreme Risto Katavenovski dhe gjyqtaren e kësaj gjykate, Rahillka Stojkovska, për shkelje në lidhje me përfshirjen e tyre në vendimin e majit 2017 duke anuluar një urdhër paraburgimi të pazgjidhur kundër një të pandehuri. Ankesa e Katavenovskit ishte në pritje të një paneli apelimi të Gjykatës Supreme deri me 20 gusht. Ai është gjyqtari i tretë i Gjykatës së Lartë i shkarkuar në lidhje me të njëjtën çështje.

Në shkurt, ZPP Themelore e Shkupit hapi një hetim ndaj ish-Kryetarit të drejtësisë Jovo Vangellovski për fshehjen e çështjeve në pritje të shqyrimit para Gjykatës Supreme në dhomën e tij. Deri më 20 gusht hetimi ishte në pritje. Më 7 korrik, ZPP Themelore e Shkupit ngriti një padi përbledhëse kundër Vangellovskit në një çështje tjetër. Akuza pretendonte shpërdorim të detyrës në lidhje me një incident të nënitorit 2018 në të cilin ai ia kishte mohuar një kolegu një shpërblim në para i cili iu ishte dhënë të gjithë gjyqtarëve të tjerë të Gjykatës së Lartë. Fillimi i gjyqit ishte në pritje që nga 3 nënitori.

Procedurat gjyqësore

Kushtetuta dhe ligji parashikojnë të drejtën për një gjykim të drejtë dhe gjyqësori në përgjithësi e ka zbatuar këtë të drejtë.

Ligji prezumon të pandehurit e pafajshëm derisa të vërtetohet fajësia. Të pandehurit

kanë të drejtë të informohen menjëherë dhe hollësishët për akuzat kundër tyre (me interpretim falas sipas nevojës). Në përgjithësi, gjykimet kanë qenë të hapura për publikun. Gjatë vitit gjykatat funksionuan me kalendarë të reduktuar për shkak të pandemisë me Kovid-19. Qytetarët vazhduan të ankohen për praktika të pamjaftueshme të zbatimit civil, duke rezultuar me shkelje të të drejtave të qytetarëve.

Më 17 mars, në përgjigje të shpërthimit të pandemisë Kovid-19, Këshilli Gjyqësor miratoi një vendim duke rekomanduar që të gjitha gjykatat të veprojnë në përputhje me masat zbutëse të Kovid-19 dhe të ulin në mënyrë të përshtatshme seancat e tyre. Vendimi gjithashtu këshilloi gjykatat të mbyllnin gjykimet për publikun dhe t'i jepnin përparësi çështjeve që përfshijnë privimin nga liria, çështjet urgjente, urdhurat e ndalimit, çështjet që përfshijnë shtetas të huaj pa status qëndrimi të përhershëm, veprat e lidhura me Kovid-19 dhe çështjet në fazat e fundit të gjykimit. Udhëzimi gjithashtu lejoi gjykatat të zhvillonin seanca dëgjimore, të cilat lejuan disa gjykata të ekuilibrojnë rreziqet shëndetësore me angazhimin e tyre për të siguruar gjykime në kohë.

Më 30 mars, qeveria e përkohshme miratoi një dekret me forcën e ligjit që pezullonte afatet prekluzive të gjykatës, siç është vjetërsimi i lëndës, gjatë gjendjes së jashtëzakonshme të Kovid-19. Dekreti gjithashtu zgjati mandatet e gjyqtarëve porotë për kohëzgjatjen e gjendjes së jashtëzakonshme të Kovid-19 dhe zbatimin e vonuar të dënimëve me burg deri në tre vjet, me përjashtim të rasteve kur ekzistonte rreziku i parashkrimit.

Për disa raste penale dhe civile, janë përdorur panele gjyqësore prej tre deri pesë persona, të drejtuar nga një gjyqtar profesionist. Gjykatësit porotë ndihmojnë në të gjitha rastet kur të pandehurit përballen me dënimë të mundshme me burg prej më shumë se pesë vjet. Sipas vëzhguesve, gjyqtarët porotë merrnin pagë të ulët dhe ishin të rrezikuar nga korruksiioni ose presioni i jashtëm. Të pandehurit, në veçanti ato në çështjet e ngritura nga Prokuroria Speciale (PSP) janë ankuar se gjykata nuk ka dhënë gjithmonë kohë të mjaftueshme për të përgatitur një mbrojtje të mjaftueshme. Të pandehurit mund të komunikojnë me një avokat të zgjedhur prej tyre ose të kenë një të dhënë me shpenzime publike për të varfrit. Të pandehurit mund t'u bëjnë pyetje dëshmitarëve dhe të paraqesin prova në emër të vet. Autoritetet nuk mund të detyrojnë të pandehurit të dëshmojnë ose të pranojnë fajësinë. Si prokuroria ashtu dhe të pandehurit kanë të drejtën të parashtrojnë ankesa ndaj aktgjykimeve.

Më 9 janar, Gjykata Penale e Shkupit konfirmoi padinë e ZPKOK 2019 kundër ish kryetarit të parlamentit Trajko Veljanoski, ish ministrit të transportit Mile Janakieski, ish ministrit të punës Spiro Ristovski dhe ish drejtorit të Departamentit për Siguri dhe Kundërzbullim Vladimir Atanasovski. Të pandehurit u akuzuan për "rrezikim terrorist të rendit kushtetues" për orkestrimin e dhunës së 27 prillit 2017 në parlament. Ish udhëheqësi dhe kryeministri i partisë VMRO-DPMNE Nikolla Gruevski dhe ish zyrtari i Departamentit për Siguri dhe Kundërzbullim Nikolla Boshkovski nuk ishin midis të pandehurve sepse ata ikën përkatësisht në Hungari dhe Greqi, në lidhje me çështjet e tjera gjyqësore kundër tyre. Gjyqi filloi më 26 shkurt dhe më 3 nëntor ishte në rrjedhë e sipër në Gjykatën Penale të Shkupit.

Më 4 qershor, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ) vendosi kundër Maqedonisë së Veriut për shkeljen e të drejtës për një gjykim të drejtë të Ljube Boshkoski, ish-deputet dhe ministër i punëve të brendshme. GJEDNJ gjeti se procedimet në çështjen e paligjshme të financave të fushatës zgjedhore 2011 kundër Boshkoskit shkelnin të drejtën e tij për një gjykim të drejtë për aq kohë sa gjykata përjashtoi publikun nga disa seanca dhe një dëshmitar dëshmoi si një dëshmitar i mbrojtur, që do të thotë se gjykata dhe mbrojtja nuk kishin mundësinë për të parë sjelljen e tij ndërsa dëshmonte, edhe pse dëshmitari ishte i njohur për të pandehurin dhe kështu nuk duhej t'i jepej ky status. Më 8 korrik, Gjykata Kushtetuese pranoi një peticion që sfidon kushtetutshmërinë e Nenit 353, paragrafi 5 i Kodit Penal që penalizon format e rënda të shpërdorimit të pozitës dhe autoritetit zyrtar. Neni 353, paragrafi 5 është statuti kryesor i akuzave në disa çështje të iniciuara nga PSP, të gjykuara dhe në pritje. Vendimi i Gjykatës Kushtetuese mbi meritat e peticionit ishte në pritje që nga 3 nëntori.

Të burgosurit dhe të arrestuarit politikë

Nuk kishte raportime për të burgosur ose të arrestuar politikë.

Procedurat dhe mjetet juridike civile

Qytetarët kanë pasur qasje në gjykata për ngritjen e procedurave me të cilat kërkohet dëmshpërbullim për shkeljen e të drejtave të njeriut. Individët mund të iniciojnë

procedura për të drejtat e njeriut në gjykatat civile, penale ose administrative, dhe në Gjykatën Kushtetuese, varësisht nga lloji i shkeljes së të drejtave të njeriut dhe nga kryerësi i pretenduar. Individët mund të paraqesin ankesa ndaj aktgjykimeve të pavolitshme. Ligji e parashët të drejtët e gjykimit brenda afatit të arsyeshëm dhe bazën ligjore për ankimin e vonesave të tepërtë para Gjykatës Supreme.

Qeveria përgjithësisht respektoi vendimet civile të gjykatave vendase. Individët mund të ankohen për rastet që përfshijnë shkeljet e pretenduara nga shteti të KEDNJ, pasi të jenë shtetur të gjitha mundësitetë ligjore vendase.

Ngecjet në disa gjykata të gjykimit civil dhe në Gjykatën Administrative u rritën për shkak të pandemisë me KOVID-19. Nga marsi deri në maj, Gjykata Civile e Shkupit, gjykata civile më e ngarkuar në vend, gjykoi një të tretën e numrit të çështjeve që kishte gjykuar gjatë së njëjtës periudhë në 2019.

Më 1 Prill, vendi njoftoi Sekretarin e përgjithshëm të Këshillit të Evropës se do të ushtron të drejtën për të shmangur detyrimet e tij sipas Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Në funksion të masave që qeveria mori në lidhje me KOVID-19 dhe gjendjen e jashtëzakonshme të shpallur, vendi përjashtoi nga neni 8 (e drejta për jetë private dhe familjare), neni 11 (liria e tubimit dhe shoqërimit) dhe neni 2 i Protokollit Numër 4 (liria e lëvizjes).

Neni 15 i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut lejon shtetet në kohë lufte ose emergjencë publike që kërcënojnë jetën e kombit të heqin dorë nga detyrimet e tyre sipas konventës vetëm për aq sa e kërkon situata, me kusht që këto masa të korrespondojnë me detyrimet e tjera sipas të drejtës ndërkombëtare.

Më 29 qershor, vendi tërroqi derogimin dhe informoi Këshillin e Evropës se gjendja e jashtëzakonshme u ndërpri më 23 qershor.

Kthimi i pronës

Qeveria ka ligje dhe mekanizma të vendosur për qytetarët e vendit. Qeveria nuk ka ligje ose mekanizma të veçantë në lidhje me zgjidhjen e pretendimeve nga shtetas të huaj që lidhen me kohën e Holokaustit, por ata ende mund të kërkojnë kthimin e pronës përmes procedurave civile. Qeveria ka bërë një progres të konsiderueshëm në

zgjidhjen e kërkuesave të qytetarëve për kthimin e pronave nga periudha e Holokaustit, veçanërisht pas Ligjit të Denacionalizimit të vitit 2000 dhe marrëveshjes së kompensimit të vitit 2007.

Ligji për Denacionalizim i vitit 2000 i akordoi të drejtën e denacionalizimit të pasurisë së konfiskuar pas gushtit të vitit 1944 ish-pronarëve dhe pasardhësve të tyre, në përputhje me dispozitat lidhur me të drejtën e trashëgimisë. Ai kërkon që aplikuesit të kenë shtetësinë në kohën e hyrjes në fuqi të ligjit.

Grupet e avokimit kanë raportuar se disa shtetas të huaj, që nuk mbulohen nga ligji i vitit 2000, ende kërkonin kthimin e pronës. Një raport i Institutit për të Drejtat e Njeriut me seli në Shkup që mbulon gjysmën e parë të vitit zbuloi se 1,057 çështje të denacionalizimit ishin ende në pritje në Gjykatën Administrative, 101 të tjera në Gjykatën e Lartë Administrative dhe mbi 3,000 të tjera në gjykata të tjera në të gjithë vendin. Qytetarët e huaj mund të aplikojnë për kthim në procedurat civile. Vendi është palë në Deklaratën Terezinit të vitit 2009. Për informacion shtesë në lidhje me kthimin e pronave të epokës së Holokaustit dhe çështjet e lidhura me to, ju lutemi shikoni raportin e Departamentit të Shtetit për të Mbijetuarit e Pa Kompensuar (JUST Act) për Kongresin, i publikuar më 29 korrik, 2020, në <https://www.shtet.gov/reports/just-act-report-to-congress/>.

Bashkësia Fetare Islame e Maqedonisë së Veriut (BFI) vazhdoi të pretendonte se Qeveria kishte përdorur qasje të "drejtësisë selektive" dhe se kishte dështuar të siguronte kthimin e duhur dhe në kohë të pronës së konfiskuar gjatë periudhës së Republikës Socialiste Federale të Jugosllavisë. Midis pronës së diskutueshme është Xhamia e Husamedin Pashës në Shtip që u nacionalizua më 1955. BFI pohon se Qeveria kishte penguar BFI-në të rimarrë pronësinë e duhur të kompleksit të xhamisë.

Në maj, Komisioni Antikorrupsion kërkoi nga Gjykata Kushtetuese që të shqyrtojë nenin 64 të Ligjit për Denacionalizim pasi Ministria e Transportit dhe Lidhjeve shiti një pronë në Shkup që ishte objekt i denacionalizimit që nga viti 2003.

Nga mesi i gushtit, Avokati i Popullit pranoi 14 ankesa në lidhje me denacionalizimin e pronës së konfiskuar nga Republika Socialiste Federale e Jugosllavisë, krahasuar me 36 në 2019. Deri më 17 gusht, Avokati i Popullit hodhi poshtë dy ankesa si të papranueshme dhe pesë si të pabaza. Një ankesë u zgjidh me sukses pas ndërhyrjes së Avokatit të Popullit, ndërsa gjashtë të tjera ishin në pritje të shqyrtimit të mëtejshëm.

Avokati i Popullit vuri në dukje se ka vështirësi të mëdha dhe mbikëqyrje procedurale në rastet e denacionalizimit dhe tha se kishte marrë ankesa të qytetarëve për vonesa të pajustifikuara dhe joefikasitet të gjykatës në zgjidhjen e një numri të madh të çështjeve të lidhura me pronën. Kjo situatë vazhdon edhe pse Ligji i Denacionalizimit 2000 parashikon që procedura e denacionalizimit është e natyrës urgjente. Zyra e Avokatit të Popullit vazhdoi të përmirësojë bashkëpunimin e saj me komisionet e denacionalizimit të Ministrisë së Financave.

f. Ndërhyrje arbitrale në privatësi, familje, shtëpi ose korrespondencë

Ligji i ndalon këto veprime, dhe nuk ka pasur raporte që tregojnë se Qeveria nuk i ka respektuar këto ndalime gjatë vitit.

Agjencia Teknike Operative (ATO), përgjegjëse për përgjimet e ligjshme në vend, filloj me punë në nëntor 2018. Shërben si lehtësues teknik i operacioneve të përgjimit të ligjshëm të komunikimeve, që punon me buxhetin e tij të ndarë nga Ministria e Brendshme.

Në vitin 2016, Parlamenti ka ndryshuar Ligjin për mbrojtjen e privatësisë për të ndaluar posedimin, përpunimin dhe publikimin e çdo përbajtje, duke përfshirë bisedat e përgjuara, me ç'rast shkelet e drejta e privatësisë në lidhje me jetën personale apo familjare. Amendamentet, që hynë në fuqi në korrik, gjithashtu e ndalojnë përdorimin e materialeve të tillë në fushatat zgjedhore apo për qëllime të tjera politike.

Megjithëse kishte një Këshill për Mbikëqyrjen Civile të Përgjimit, këshilli nuk ishte funksional që nga 3 nëntori. Më 14 qershor, presidenti dhe zëvendësi i Këshillit dhanë dorëheqjen duke përmendur mungesën e burimeve operative.

Avokati i Popullit raportoi se kishte marrë dy ankesa që pretendonin ndërhyrje të paligjshme në jetën private dhe shtëpinë.

Më 16 shkurt, Parlamenti miratoi një Ligj mbi Mbrojtjen e të Dhënave Personale, i përafruar me Rregulloren e Përgjithshme të BE-së për Mbrojtjen e të Dhënave (2016/679). Më 10 prill, Agjencia për Mbrojtjen e të Dhënave Personale paraqiti një ankesë penale kundër personave të paidentifikuar për shpërdorim të të dhënave personale para ZPP -së Themelore të Shkupit. Agjencia paraqiti ankesë në përgjigje

të publikimit të listave me të dhëna personale (emrin, mbiemrin, adresën, numrin amë) të personave nga Kumanova të cilët pretendohet se kanë kontraktuar KOVID-19. Ankesa ishte në pritje të shqyrtimit të prokurorëve që nga 20 gushti.

Më 4 gusht, agjencia urdhëroi Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve (KSHZ) që të adresojë shkeljet e rregullave të mbrojtjes së të dhënave brenda afateve të caktuara në lidhje me ngjarjet përreth shkeljeve të fakes së internetit të KSHZ-së në ditën e zgjedhjeve.

Pjesa 2 Respektimi i lirive civile, ku përfshihet:

a. Liria e shprehjes, duke përfshirë edhe lirinë e shtypit

Kushtetuta parashikon lirinë e shprehjes, përfshirë lirinë e shtypit ndërkaq qeveria përgjithësisht e respektoi këtë të drejtë. Mjedisi mediatik vazhdoi të përmirësohej gjatë vitit. Sipas Shoqatës së Gazetarëve të Maqedonisë, përgjigja e autoriteteve ndaj rasteve të dhunës dhe frikësimit të gazetarëve ishte e ngadaltë dhe joefikase.

Në Deklaratën e Gjetjeve Paraprake dhe Përfundimet mbi zgjedhjet parlamentare të 15 korrikut, Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) deklaroi, "mbulimi mediatik i zgjedhjeve nuk kishte vlerësim kritik të platformave dhe dispozitat në lidhje me reklamat e paguara politike favorizuan tre partitë më të mëdha. "Deklarata vuri në dukje, "Përmirësimet e konsiderueshme në liritë e mediave në vitet e fundit nuk u përforcuan nga reformat sistematike në sektorët e medias, të tilla si sigurimi i neutralitetit politik të Radios dhe Televizonit Maqedonas Publik dhe Shërbimit Audiovizual") Vëzhguesit shprehën shqetësimë se pandemia e KOVID-19 shkaktoi përkeqësim të kushteve tashmë sfiduese për gazetarët. Raporti i OSBE-së më tej vuri në dukje, "Ngecja e vazhdueshme në tregun e reklamave të shkaktuara nga pandemia ka rritur më tej varësinë e mediave nga pronarët dhe subvencionet e shtetit."

Raporti i Freedom House *Freedom in the World 2020* i lëshuar më 4 Mars vuri në dukje një përmirësim në rezultatin nga dy në tre (nga maksimumi katër pikë), "sepse presioni mbi gazetarët është lehtësuar në vitet e fundit". Indeksi botëror i lirisë së shtypit *World Press Freedom Index* të 21 Prillit, shënoi "përmirësim të lehtë" të lirisë së medias në vend. Raporti shtoi se, "për fat të keq, zyrtarët e lartë të qeverisë kanë

një tendencë të thellë për të kërcënuar dhe fyer gazetarët. Kultura e pandëshkueshmërisë është e ngulitur mirë dhe ende është një pengesë për sigurinë e gazetarëve. Numri i sulmeve fizike ndaj gazetarëve ka shënuar rënje; megjithatë, ekziston një praktikë në rritje e ngacmimit në internet dhe abuzimit verbal”.

Deri më 1 tetor Qeveria nuk kishte marrë masa për të adresuar thirrjet nga palët e interesuara të medias dhe Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesit (KSHPK) për të shfuqizuar ndryshimet e vitit 2018 të Kodit Zgjedhor që lejon paratë e taksapaguesve të përdoren përfushata politike në mediat komerciale.

Qeveria ngriti akuza kundër gazetarëve gjatë vitit përfshirë zbulimin e dokumenteve konfidenciale ose të klasifikuara. Më 4 mars, Gjykata Penale e Shkupit dënoi gazetarin Aleksandar Mitovski me dënim me burgim me kusht përfshirë gjashtë muaj përfshirë zbulimin e dokumenteve konfidenciale në lidhje me hetimin penal "Zhvatje". Ai publikoi faqen e parë të depozitimit të dëshmitarit në portalin e tij, Infomax, në gusht 2019. Më 30 korrik, ZPP ngriti një padi përmbledhëse kundër Ljupco Zlatev, redaktorit të Lider, një portal i lajmeve financiare, përfshirë zbulimin e dokumenteve të klasifikuar nga Agjencia e Sigurisë Kombëtare në dy tekste që i bodoi portali në korrik.

Liria e Fjalës: Ligji ndalon gjuhën që nxit urrejtjen nacionale, fetare ose etnike dhe parasheh ndëshkime përfshirë shkeljet. Individët mund të kritikojnë Qeverinë publikisht ose privatish. Komiteti i Helsinkit përfshirë Drejtat e Njeriut dhe aktivistë të tjera të drejtave të njeriut dhe lirisë së medias raportuan një rritje të gjuhës së urrejtjes, veçanërisht përgjatë vijave ndëretnike dhe në lidhje me krizën me KOVID-19. Më 8 qershor, komiteti lëshoi një njoftim përfshirë shtyp duke kërkuar që figurat publike të përbahen nga fjalimi me të cilin fajesojnë bashkëjetesën ndëretnike përfshirë krizën e shëndetit publik dhe në vend të kësaj të përqendrohen në rritjen e pajtueshmërisë me masat e zbutjes së KOVID.

Liria e shtypit dhe medias, përfshirë median në internet: Ndërsa mediet dhe raportimi ka mbetur thallisht i ndarë përgjatë linjave politike, numri i mediave të pavarura që në mënyrë aktive kanë shprehur haptas vështrime të ndryshme ka vazhduar të rritet. Ligjet që ndalojnë gjuhën e cila nxit urrejtjen nacionale, fetare dhe etnike mbulojnë edhe shtypin dhe mediat elektronike, publikimin e librave, si dhe gazetat dhe revistat në internet.

Reklamimi i pushtetit qendor në kanalet komerciale është i ndaluar, por reklamimi i pushtetit lokal lejohet. Shteti vazhdoi të subvencionojë mediat e shkruara. Mediave iu ndanë një mjetë nga buxheti për të zbutur ndikimin e KOVID-19. Shteti subvencionoi reklama politike të paguara në mediat komerciale përfushatën që çoi në zgjedhjet e parakohshme parlamentare të 15 korrikut.

Disa organizata ngritën shqetësime mbi mjedisin mediatik përpëra zgjedhjeve parlamentare të 15 korrikut. Gjetjet paraprake të Misionit Special të Vlerësimit të Zgjedhjeve (MSVZ) të ODIHR-it vunë re: "Kuadri ligjor për ndarjen e fondeve përkohën e paguar dhe shpërndarjen e kohës maksimalë për reklama të tillë, u ndryshua me një dekret qeveritar i miratuar më 22 qershor, dita e fundit e gjendjes së jashtëzakonshme. Dispozitat i favorizuan koalicionit e udhëhequr nga Lidhja Social Demokratike e Maqedonisë (LSDM), Organizatën të Brendshme Revolucionare Maqedonase - Partia Demokratike për Unitetin Kombëtar Maqedonas (VMRO-DPMNE) dhe Bashkimin Demokratik për Integrim (BDI). "ODIHR gjithashtu vuri në dukje: "Edicionet e lajmeve të tij gjithë transmetuesve kombëtarë të monitoruar nga ODIHR SEAM siguruan një mbulim sipërfaqësor të aktiviteteve të fushatës ... raportimi i thelluar analistik ose diskutimet e bazuara në politikë munguan kryesisht nga mbulimi i fushatës, duke kufizuar mundësinë që votuesit të bëjnë një zgjedhje të informuar midis alternativave të ndryshme të politikave."

Sipas një analize të Rrjetit Ballkanik të Gazetarisë Investiguese, të botuar më 14 gusht, partitë shpenzuan gati dy milion euro (2.4 milion dollarë) në reklama, 550,000 euro (660,000 dollarë) në media online, 150,000 euro (180,000 dollarë) në reklama në radio dhe 40,000 euro (48,000 dollarë) në median e shkruar. Për Shoqatën e Gazetarëve të Maqedonisë, ishte problematike që partitë politike mund të vendosnin pa ndonjë kriter se në cilën media do të vendosnin reklamat. Komisioni Shtetëror Antikorrupsion, në draftin e Strategjisë Kombëtare Antikorrupsion të mbështetur nga ekzekutivi në Janar, i kërkoi qeverisë të ndërpresë reklamat politike të paguara në media, duke e parë atë si një "rrezik të mundshëm për korruption dhe krijimin e marrëdhënieve klientliste".

Ka pasur raporte që aktorët e jashtëm gjithashtu kanë përdorur mediat para zgjedhjeve. Më 28 shkurt, Projekti i Raportimit të Krimtit të Organizuar dhe Korruptionit (PRKOK), një platformë e raportimit investigues për një rrjet botëror të qendrave të pavarura të medias dhe gazetarëve, raportoi, "një mbështetës me ndikim i Kryeministrit hungarez Viktor Orban ka futur mbi 3.2 milion euro (3.84 \$ milion)

në rrjetin e tij mediatik në Maqedoninë e Veriut nën maskën e blerjeve të diskutueshme të reklamave." Arafat Muaremi, drejtori i Policisë Financiare, raportohet se i ka thënë PRKOK se ai dyshonte se fondet rridhnin nga shteti hungarez dhe ishin pjesë e një operacioni propagandistik që synonte të financonte aktivitete politike. Siç vuri në dukje PRKOK në raportin e tyre, "është e paligjshme në Maqedoninë e Veriut që subjektet e huaja të financojnë partitë politike, por nuk ka asnjë ndalim të kanalizimit të parave në media."

Agjencia për Media Audio dhe Audiovizive ngriti akuza për kundërvajtje kundër Radios Maqedonase 1, Alsat-M TV, Shenja TV dhe Telma TV për shkeljen e heshtjes parazgjedhore. Më 30 korrik, Gjykata e Apelit e Shkupit konfirmoi dënimin si ndaj Radios Maqedonase 1 ashtu edhe ndaj drejtorit të saj. Më 3 nëntor, Gjykata për Kundërvajtje e Shkupit lëshoi një vendim kundër TV Shenja dhe TV Alsat-M. Të dy pikat po apelonin vendimin përpara Gjykatës Penale të Shkupit. TV Telma u shpall e pafajshme.

Më 4 shkurt, pas një thirrje të hapur, qeveria alokoi 43.9 milion denarë maqedonas (MKD, afërsisht 852,000 dollarë) për të mbuluar gjysmën e shpenzimeve të shtypit dhe shpërndarjes 2019 në 12 media të shkruara. Drafti i Strategjisë Kombëtare të Antikorrupsionit i Komisionit Shtetëror Antikorrupsion, i finalizuar më 17 Janar, i kërkoi qeverisë të prezantojë kritere më specifike të subvencionimit për të shmangur "shpenzimet shterpe të fondevë të ndara".

Më 8 tetor, KEDNJ lëshoi një aktgjykim kundër Maqedonisë së Veriut në bazë të Nenit 10 (Shkelja e Lirisë së Shprehjes) në një çështje që përfshin gazetarin Nikolla Gelevski. GJEDNJ konstatoi se dënnimi penal i vitit 2011 për shpifje ndaj Gelevskit për kritikën e një gazetari tjetër në një opinion të kufizuar gazetarinë kritike dhe hulumtuese si një çështje e interesit të ligjshëm publik. Gjykata vuri në dukje se dënnimi penal mund të kishte një efekt dekurajues në debatin politik midis anëtarëve të medias për çështje me rëndësi dhe e karakterizoi ndërhyrjen e autoriteteve si joproportionale.

Këshilli i Etikës në Media vazhdoi të punojë në promovimin e vetë-rregullimit. Që nga 10 gushti, këshilli mori 106 ankesa për raportim jo etik dhe lajme të rreme, të cilat këshilli i vuri në dukje se ishte trefishi i numrit të marrë në të njëjtën periudhë në 2019. Nga ankesat, 33 përqind kishin të bënин me keqinformimin për KOVID- 19.

Dhuna dhe ngacmimi: Ka pasur disa raste të kërcënimeve dhe ngacmimeve të pretenduara ndaj gazetarëve gjatë vitit.

Që nga 24 tetori, Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë regjistroi 16 raste të sulmeve ndaj gazetarëve, nga të cilat 14 raste ishin sulme verbale, shumica prej tyre përfshinin kërcëним për jetën në mediat sociale, dhe dy ishin sulme fizike. Shoqata vuri në dukje faktin se nga të gjitha sulmet verbale, tetë ishin drejtar kundër gazetareve femra. Në të gjitha rastet, shoqata u bëri thirrje policisë dhe prokurorisë të hetojnë dhe të sjellin autorët e krimeve para drejtësisë, dhe përsëriti shqetësimin se mosndëshkimi mbetet një çështje serioze në lidhje me sulmet ndaj gazetarëve. Më 28 korrik, shoqata përsëriti thirrjen e saj për autoritetet për të ndryshuar kodin penal për të siguruar që sulmet ndaj gazetarëve të trajtohen si vepra penale të ndjekura ex-officio.

Më 16 mars, Gjykata Themelore e Shkupit lëshoi një dënim me 20 muaj burg, të paraprirë nga trajtimi psikiatrik në Spitalin Mendor Bardovci, për Emil Jakimovski, asistent shefi i departamentit në Regjistrin Qendror, për kërcëним me vdekje dhe seksiste të bëra ndaj gazetareve Meri Jordanovska dhe Iskra Korovesovska përkatësisht gjatë janarit, nëntorit dhe dhjetorit 2019. Rasti shkaktoi reagime të shumta brenda dhe jashtë vendit, përfshirë këtu edhe Komisionin për Mbrojtjen e Gazetarëve.

Përgjatë disa ditëve në korrik, korrespondentja me seli në Bruksel për Agjencinë Shtetërore të Lajmeve MIA Tanja Milevska mori kërcënim të shumta me vdekje dhe përdhunim nga përdoruesit anonimë të Twitter dhe Facebook. Rasti shkaktoi reagime nga organizatat e medias në Maqedoninë e Veriut, rajonin dhe ndërkombëtarisht, duke përfshirë Komitetin për Mbrojtjen e Gazetarëve dhe Federatën Evropiane të Gazetarëve, si dhe Ministrinë e Maqedonisë së Veriut të Shoqërisë së Informacionit dhe Administratës. Milevska i raportoi kërcënimet në polici në Belgjikë dhe në Maqedoninë e Veriut por nuk kishte marrë ndonjë përgjigje deri më 12 gusht.

Në prill, gazetarët dhe stafi i mediave Dushica Mrgja, Natasha Stojanovska, Goran Trpenoski, Vllatko Stojanovski, Biljana Nikollovska, Tome Angellovski dhe Igor Jankovski ngritën padi për kompensim civil kundër shtetit për shkeljen e të drejtës së tyre për lirinë e fjalës përparrë Gjykatës Civile të Shkupit. Paditësit, të cilët dëshmuan në gjykatë për çështjen e dhunës në parlament, kërkuan kompensim financiar dhe moral për mungesën e veprimit të ZPP për të ndjekur penalisht anëtarët e lëvizjes civile "Të Bashkuar për Maqedoninë" të cilët fyen dhe sulmuan fizikisht ekipet e

mediasqë raportonin për sulmin e parlamentit më 27 Prill 2017. Deri më 31 gusht, çështja ishte në pritje të gjykimit.

Censura ose kufizimi i përbajtjeve: Ka pasur disa raporte sipas të cilave Qeveria ka detyruar gazetarët të vetë-censurohen.

Më 4 shkurt, Sindikata e Pavarur e Mediave nënshkroi marrëveshjen e parë kolektive me një media, Agjencia Shtetërore e Lajmeve MIA, e cila i rregullon termat dhe kushtet e punonjësve të MIA-s, duke përfshirë por pa u kufizuar në garanci për një javë pune 36 orë, punë të paguar jashtë orarit, mbrojtje nga shkarkimi arbitrar dhe liria e garantuar e shprehjes.

Ligjet për shpifje: Personat e shpallur fajtorë për trillime, shpifje dhe gjuhë të ligë janë dënuar sipas gjobave të përcaktuara për shkaktimin e dëmit jomaterial.

Më 19 korrik, ZPP e Shkupit ngriti padi kundër udhëheqësit të Levica dhe deputetit Dimitar Apasiev për një postim që ai bëri në Facebook. Më 16 korrik, pasi u shpallen rezultatet e zgjedhjeve, ai ka shkruar, "Mos provoni të na thithni, ne do t'ju gjuajmë të gjithëve". Çështja u ngrit në bazë të tre padive penale të paraqitura nga Ministria e Brendshme, si dhe nga dy shtetas privatë, të cilët paraqitën ankesat e tyre me ndihmë nga Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut. Çështja ishte në pritje deri më 31 gusht.

Liria e internetit

Qeveria nuk ka kufizuar ose penguar qasjen në internet ose censuar përbajtjet në internet. Nuk ka pasur raporte për vëzhgim qeveritar të komunikimeve private online pa autorizim përkatës ligjor.

Liria akademike dhe ngjarjet kulturore

Nuk ka pasur kufizime qeveritare për lirinë akademike apo ngjarjet kulturore.

b. Liria e tubimit dhe shoqërimit paqësor

Ligi e parasheh lirinë e tubimit dhe shoqërimit paqësor dhe Qeveria në përgjithësi e ka respektuar.

c. Liria e besimit fetar

Shikoni Raportin e Departamentit të Shtetit *International Religious Freedom Report* at <https://www.state.gov/religiousfreedomreport/>.

d. Liria e lëvizjes

Ligji parashikon lirinë e lëvizjes së brendshme, udhëtimet jashtë vendit, emigrimin dhe riatdhesimin dhe Qeveria përgjithësisht i ka respektuar këto të drejta.

Një "gjendje krize" ka qenë në fuqi për zonat kufitare me Greqinë dhe Serbinë që nga gushti i vitit 2015. Çdo gjashtë muaj Qeveria e ka zgjatur gjendjen e krisës deri në fund të vitit, zgjatja e fundit ka qenë deri më 8 tetor. Gjendja e krisës u jep autoriteteve qeveritare kompetenca shtesë që të rregullojnë hyrjen dhe transitin e migrantëve në vend dhe të përdor ,më tepër burime sipas nevojës. Që nga mbyllja e "Trajektores së Ballkanit Perëndimor" në 2016, migrantët e kapur në këto zona janë vodosur rregullisht në qendrat e përkohshme të transitit, pranë kufirit, dhe janë kthyer në vendin e mëparshëm të transitit brenda disa ditësh. Nuk u sigurua liri e lëvizjes përmigrantët përderisa ishin në qendrat transite ose në qendrën e pristes përmëtuar të huajt e kontrabanduar, as nuk u krijua një procedurë zyrtare largimi ose ripranimi.

Një total prej 1,799 personash ishin strehuar në qendrat tranzite në tetë muajt e parë të vitit, 1,448 në Tabanovcë, afér kufirit me Serbinë; dhe 351 në qendrën e tranzitit Vinojug, afér kufirit me Greqinë.

Ligji i vitit 2018 përmbrakti Mbrotjtje Ndërkombëtare dhe të Brendshme përcakton që liria e lëvizjes do të kufizohet në rrëthana të jashtëzakonshme, përmëtuar të përcaktuar identitetin dhe shtetësinë, dhe përmëtuar faktet dhe rrëthanat e kërkesave të azilit, veçanërisht nëse përmëtuar një person është konstatuar rrezik përrënditje, si dhe në mënyrë që të mbrohet urdhri dhe siguria kombëtare ose kur një i huaj mbahet përmëtuar qëllimet e fillimit të një procedure përmëtuar kthimin e largimin e tij/saj."

Autoritetet qeveritare nuk ushtruan presion mbi migrantët përmëtuar t'u kthyer në vendin e tyre të origjinës.

Avokati i Popullit ka konstatuar se Ministria e Brendshme shpesh merrte vendime arbitrale përmëtuar të kufizuar lirinë e lëvizjes, përfshirë rastet që përfshijnë të mitur të pashoqëruar.

Lëvizja në vend: Zyra e Komisionerit të Lartë të OKB-së për Refugjatët (UNHCR) në Shkup, ka vlerësuar se rreth 28.000 persona kanë tranzituar në vend nga 1 janari - 31 gusht, por as UNHCR dhe as Organizata Ndërkombëtare për Migracionin (IOM) nuk kanë regjistruar ndonjë vepër urrejtje kundër tyre. UNHCR nuk ka vërejtur ndonjë kufizim të lëvizjes brenda vendit për personat e zhvendosur (PZHV), refugjatët ose personat pa shtetësi.

Sipas Agjencisë Evropiane të Rojës Bregdetare dhe Kufirit, Frontex, në shtatë muajt e parë të vitit, 11,300 migrantë u hasën përgjatë të ashtuquajturës Trajektorja Ballkanike që përfshin Maqedoninë e Veriut.

Më 21 Mars, qeveria vendosi orë policore mbarë shtetërore në të gjithë vendin si pjesë e masave të paraqitura për të parandaluar përhapjen e KOVID-19. Ora policore kufizoi lëvizjen e qytetarëve jashtë shtëpisë të tyre në periudha të caktuara gjatë ditës. Ishte në fuqi deri më 26 maj.

Më 14 maj, Gjykata Kushtetuese i pezulloi si diskriminuese, dispozitat e dekreteve qeveritare të gjendjes së jashtëzakonshme për shkak të KOVID-19 që urdhëruan regjime më kufizuese për lëvizjen e të moshuarve të moshës 67 vjeç e lart dhe të të miturve nën moshën 18 vjeç. Gjykata urdhëroi që dekretet e qeverisë që kufizojnë lëvizjen e qytetarëve jashtë shtëpisë të tyre për të parandaluar përhapjen e KOVID-19 duhet të zbatohen në mënyrë të barabartë për të gjithë qytetarët.

Shtetësia: Agjencia e Sigurisë Kombëtare raportoi më 1 shtator se deri në 1,800 individë po prisnin vendimin e saj në lidhje me dhënien ose revokimin e shtetësisë së tyre.

e. Statusi dhe Trajtimi i Personave të Zhvendosur

Sipas Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale (MPPS), 112 persona nga 26 familje kanë mbetur të zhvendosur që nga konflikti i brendshëm i armatosur në vitin 2001. Prej tyre shtatë individë nga tre familje jetonin në qendrat e strehimit kolektiv dhe 105 nga 25 familje jetonin në banesa private ose me familje pritëse. Qeveria ka ofruar mbrojtje dhe asistencë, dhe ka mbështetur kthimet e sigurta dhe vullnetare, si dhe rivendosjen dhe integrimin lokal të PZHBV-ve. Nuk pati raportime për persona të zhvendosur, viktima të abuzimeve.

Përkundër mungesës së një dokumenti të politikës kombëtare, Qeveria përgjithësisht

ka respektuar Parimet Udhëzuese të OKB-së mbi Zhvendosjen e Brendshme.

f. Mbrojtja e refugjatëve

Qeveria ka bashkëpunuar me UNHCR, IOM dhe organizata të tjera humanitare në sigurimin e mbrojtjes dhe ndihmës për PZHVB-të, refugjatët, refugjatët e kthyer, azilkërkuesit, migrantët, personat pa shtetësi dhe personat e tjerë të prekur, përvèç në miratimin e një strategjie të re për integrimin e refugjatëve, e cila qëndron pezull që nga viti 2017. Për më tepër, UNHCR dhe partnerët e tij nuk kishin qasje tek individët e ndaluar në Qendrën e Pritjes për të Huajt (Shkup-Gazi Babë) dhe në zonat tranzite në aeroportet ndërkombëtare, gjë që pengonte UNHCR-në të ushtrojë plotësisht mandatin e tij sipas Konventës së vitit 1951.

Abuzimi i migrantëve, refugjatëve dhe personave pa shtetësi: Autoritetet morën masa të rëndësishme për të luftuar dhe zbuluar rastet e kontrabandës së migrantëve duke përdorur mbështetjen e ekipeve lëvizëse dhe një task forcë të përbërë nga përfaqësues nga Ministria e Brendshme dhe prokurorë nga ZPP për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin. Raporti i KE i vitit 2019 vuri në dukje problemin e kontrabandës që duhej adresuar vazhdimisht, pasi vendi vazhdonte të ishte nën presion të rëndë për shkak të vendndodhjes së tij gjeografike.

IOM theksoi se lëvizja e migrantëve përmes Trajektorres së Ballkanit Perëndimor u lehtësua nga rrjetet e kontrabandës, të cilat i eksposuan migrantët ndaj rreziqeve të konsiderueshme të abuzimit dhe praktikave shfrytëzuese, përfshirë trafikimin e qenieve njerëzore.

Kishte raporte të herëpashershme të incidenteve të dhunës seksuale dhe me bazë gjinore ndaj migrantëve, gjoja nga kontrabandistët dhe trafikantët. Këto raporte ishin të rralla. Shumica e migrantëve në tranzit ishin burra të vetëm në moshë pune.

Autoritetet siguruan mekanizmat e duhur për të mbrojtur migrantët, refugjatët, azilkërkuesit dhe personat pa shtetësi nga abuzimi. Ekzistonte një sistem multisektorial dhe procedurat standarde operative (PSO) për të siguruar mbrojtjen e viktimateve nga dhuna me bazë gjinore. UNHCR ka vënë re se sistemi kishte nevojë të forcohet për të siguruar zbatim gjithëpërfshirës dhe sistematik të PSO-ve, veçanërisht në lidhje me identifikimin e rasteve.

Dëbimi: Gjatë vitit nuk janë regjistruar raste të kthimit me forcë të azilkërkuesve ose

refugjatëve në vendet e pasigurta.

Qasja ndaj azilit: UNHCR vlerësoi se aksesi në praktikat e azilit ka vazhduar të përmirësoset në mënyrë konsistente dhe se ishin adresuar shqetësimet e mëparshme në lidhje me praktikën arbitrale të mohimit të qasjes në azil. Ligjet e vendit e parashohin dhënien e azilit ose statusit të refugjatit, ndërkaq Qeveria ka krijuar sistem për dhënien e mbrojtjes për refugjatët. UNHCR ka raportuar se mekanizmi për përcaktimin e statusit të refugjatëve nuk ka siguruar garanci themelore procedurale dhe përcaktim adekuat, siç parashihet me ligj. Ajo ka raportuar se 181 migrantë kanë kërkuar azil në shtatë muajt e parë të vitit. Dy personave iu dha statusi i refugjatit ose një formë plotësuese e mbrojtjes.

Kuadri ligjor parashikon masa mbrojtëse procedurale dhe rishikim. Kishte një numër mosmarrëveshjesh lidhur me zbatimin e disa masave mbrojtëse, përfshirë në nivelin gjyqësor. Për shembull, megjithëse lejohet ligjërisht, në praktikë gjykata refuzoi të gjitha kërkesat për t'u dëgjuar nga aplikantët e pakënaqur të azilit gjatë procedurës së apelit.

Qeveria u ka lëshuar dokumente të identifikimit të gjithë refugjatëve të njohur dhe personave tjerë nën mbrojtje subsidiare, por autoritetet shpesh kanë vonuar ose nuk ua kanë lëshuar dokumentet e identifikimit azilkërkuesve të rinj.

Kishte disa pengesa për qasje në azil. Migrantëve të ndaluar në Qendrën e Transitit për të Huaj iu pengua qasja në azil. Një kërkesë për azil nga një person i mbajtur në Qendrën e Pritjes për të Huajt ishte e mundur vetëm pasi personi të japë një deklaratë para gjykatës, në procedurë penale, kundër kontrabandistëve të tyre. Gjatë vitit, afërsisht 79 persona, ose diku 50 për qind e të gjitha kërkesave për azil të regjistruara në vend u përpunuuan përmes Qendrës së Pritjes për të Huajt.

Gjatë vitit, Gjykatat Administrative dhe Gjykata e Lartë Administrative vazhduan të shmangin vendimet mbi meritat e kërkesave për azil, megjithëse kishin autoritetin e duhur, sipas Shoqatës Maqedonase të Avokatëve të Rinj. Ata i kthyen çështjet në mënyrë rutinore në Ministrinë e Brendshme për shqyrtim të mëtejshëm.

Liria e lëvizjes: Sipas UNHCR, autoritetet kanë arrestuar disa individë që i kishin kapur ndërsa ishin kontrabanduar. Arsyet për vendimet e paraburgimit ishin arbitrale. Si rregull, personat supozohet të ndalojnë derisa të përcaktohet identiteti i tyre. Megjithatë, ata rregullisht janë mbajtur edhe pas identifikimit, për t'i parandaluar që

të largoheshin nga vendi para se të jepnin dëshmi në gjykatë kundër kontrabanduesve të tyre. Për më tepër, shumica e azilkërkuesve që ishin paraburgosur më parë kanë raportuar se nuk u ishin lëshuar vendime ndalimi, ose nëse ata merrnin vendime të tilla ishte në një gjuhë që ata nuk mund ta kuptionin. Kjo i pengoi ata të ushtronin të drejtën e tyre për rishikim gjyqësor. Sipas UNHCR, kjo situatë kualifikohet si privim arbitrar i lirisë.

Periudha mesatare e ndalimit të azilkërkuesve gjatë vitit ka qenë 15 ditë, dhe periudha më e gjatë prej 45 ditësh dhe periudha më e shkurtër prej një dite.

Është vërejtur një farë përmirësimi krahasuar me vitet e mëparshme, pasi gratë, fëmijët ose familjet në përgjithësi nuk janë ndaluar dhe në vend të kësaj u përdorën masa alternative ndaj paraburgimit. Një Shtëpi e Sigurt, e drejtuar nga një organizatë joqeveritare (OJQ), është marrë me qira për këta individë, me fonde nga donatorë ndërkombëtarë, kështu që ata nuk u vendosën në burg ose në ambientet e paraburgimit. Ata u monitoruan dhe u duhej të paraqiteshin tek autoritetet çdo javë. Tre fëmijë azilkërkues të pashoqëruar u strehuan në familje kujdestare gjatë vitit.

Punësimi: Nuk ka kufizime në mundësinë e refugjatëve për të punuar dhe ligji lejon azilkërkuesit, të cilët nuk kanë përfunduar procedurat e azilit brenda nëntë muajve të aplikojnë për një leje pune.

Refugjatët e njohur dhe personat nën mbrojtje subsidiare me leje pune kanë mundësinë të hyjnë në tregun aktiv të punës. Megjithatë, azilkërkuesit u përballën me kufizime për shkak të ligjeve në kundërshtim. Sipas ligjit, një i huaj duhet të ketë një numër unik identifikimi të caktuar në mënyrë që t'i lëshohet një leje pune. Megjithëse një azilkërkues ka të drejtën ligjore të kërkojë një leje pune nëntë muajshe pas aplikimit për azil, ai / ajo nuk ka të drejtë t'i caktohet një numër unik identifikimi deri sa t'i aprovohet azili. Si pasojë, një azilkërkues ka të drejtë të punojë, por nuk është në gjendje ta ushtrojë atë të drejtë. Kjo paraqet një defekt serioz në mbrojtje pasi që rastet nganjëherë qëndrojnë pezull për dy ose tre vjet.

Qasja në shërbimet themelore: Sipas rregulloreve të sigurimit shëndetësor, azilkërkuesit, kanë pasur të drejtën e shërbimeve themelore shëndetësore, gjatë pritjes së aprovimit të kërkesës. E njëjta gjë vlen për të drejtën për arsim. Pesë fëmijë jashtë rajonit të Ballkanit (Siria, Afganistani dhe Pakistani) u regjistruan në institucionet arsimore shtetërore në Shkup. Personat me status refugjati kanë të drejtën e kujdesit

të plotë shëndetësor të ofruar në të njëjtat kushte siç është për qytetarët.

Zgjidhje të qëndrueshme: Sipas UNHCR asnjë nga 275 individët nga konflikti i vitit 1999 në Kosovë që mbeten në vend nuk u kthyen në Kosovë gjatë vitit. Asnjë rast i zhvendosjes nuk ishte regjistruar.

Ligji parashikon natyralizimin e refugjatëve që banojnë në vend nën kushte të preferuara. Personat nën mbrojtje subsidiare mund të natyralizohet pas tetë vitesh qëndrimi në vend. Gjatë vitit, një refugjat dhe një person nën mbrojtje subsidiare u natyralizuan.

Sipas ligjit, Ministria e Punës në bashkëpunim me Ministrinë e Brendshme dhe UNHCR, duhet të lehtësojnë kthimin vullnetar të azilkërkuesve në shtëpitë e tyre. Nuk ka pasur raste të riatdhesimit vullnetar të asistuara gjatë vitit.

UNHCR edhe më tej i ka ndihmuar azilkërkuesit nga Kosova të cilët janë refuzuar dhe që u është lejuar të qëndrojnë në vend. Qeveria u ka lëshuar atyre dokumente të përkohshme identifikimi, për t'ua siguruar qasjen deri te shërbimet. Ministria e Punës ka siguruar zgjidhje të integruara dhe të qëndrueshme, me mbështetjen e UNHCR-së për rrëth 158 refugjatë që kanë aplikuar për integrim në vend. Ministria ka siguruar ndihmë sociale, ndihmë strehimi dhe akses në arsim, kujdes shëndetësor dhe në tregun e punës.

Mbrojtja e përkohshme: Qeveria siguron mbrojtjen shtesë për individët të cilët nuk mund të kualifikohen si refugjatë. Dy personave iu dha mbrojtje subsidiare gjatë vitit.

g. Personat pa shtetësi

Disa banorë të përhershëm ishin ligjërisht pa shtetësi, përkundër përmبushjes së një ose më shumë kritereve për shtetësi. Sipas statistikave të konsoliduara nga Qeveria, UNHCR dhe OJQ-të, ka pasur 563 persona pa shtetësi të regjistruar në vend në fund të gushtit. Ata kanë qenë kryesisht romë të cilët nuk kanë qenë të regjistruar dhe pa dokumente të identifikimit. Fëmijët e lindur në vend të personave pa shtetësi konsiderohen shtetas dhe kanë të drejtën të regjistrohen dhe të marrin certifikatë. Një program qeveritar për të regjistruar personat pa dokumente filloi në fund të vitit 2018.

Rrëth 273 persona janë regjistruar si banorë të zakonshëm me kombësi të papërcaktuar dhe në rrezik të mbeten pa shtetësi që nga shpërbërja e ish Republikës

Socialiste Federative të Jugosllavisë në vitin 1991. Ministria e Punës ka vlerësuar se rrëth 700 fëmijë nuk kishin certifikata lindjeje ose nuk ishin të regjistruar me emër personal në vend.

Pavarësisht nga mbrojtjet themelore kundër ndalimit arbitrar dhe disa masave mbrojtëse për të parandaluar dhe zvogëluar pashtetësinë, nuk ka asnjë mekanizëm për të identifikuar dhe përcaktuar shtetësinë në vend, nuk ka status të mbrojtjes pa shtetësi, as ndonjë rrugë për marrjen e shtetësisë për personat pa shtetësi në vend. Mbeten boshllëqe të konsiderueshme, të cilat penguan progresin e vendit drejt përafrimit me standartet ndërkombëtare për mbrojtjen e personave pa shtetësi dhe parandalimin e pashtetësisë.

Pengesat për regjistrimin gjithëpërfshirës të lindjeve dhe atë civil vazhduan në mënyrë disproporcionale të prekin grupet e pakicave, përfshirë romët, ashkalinjtë dhe egjiptianët. Fushatat e regjistrimit të iniciuara nga qeveria identifikan 750 individë që nuk kishin dokumente personale dhe rrezikonin të ishin pa shtetësi.

Partitë e shqiptarëve etnikë në opozitë pretenduan se më shumë se 7,000 shqiptarëve etnikë banorë në vend u ishte mohuar padrejtësisht e drejta për të poseduar shtetësinë e Maqedonisë së Veriut.

Pjesa 3. Liria për të marrë pjesë në procesin politik

Ligji iu ofron qytetarëve mundësinë për të zgjedhur qeverinë e tyre në zgjedhje periodike të lira dhe të drejta të mbajtura me votim të fshehtë dhe në bazë të votimit të përgjithshëm dhe të barabartë.

Zgjedhjet dhe pjesëmarrja politike

Zgjedhjet e fundit: Zgjedhjet e parakohshme parlamentare u mbajtën më 15 korrik. Raporti i OSBE / ODIHR mbi zgjedhjet konkludon, "Zgjedhjet e parakohshme parlamentare u administruan përgjithësisht në mënyrë efektive krahas rregullimeve në përgjigje të pandemisë Kovid-19, por stabiliteti ligjor u dëmtua nga rishikimet thelbësore të Kodit Zgjedhor dhe rregulloreve pasuese ad hoc të miratuara gjatë gjendjes së jashtëzakonshme." Raporti vazhdon duke përcaktuar se "fushata, me gjithëse në ton negativ, ishte vërtet konkurruese dhe pjesëmarrësit mund të jepnin

mesazhet e tyre pavarësishët nga kufizimet në shtrirjen tradicionale" dhe "dita e zgjedhjeve vazhdoi normalisht, pavarësishët nga sfidat teknike në publikimin e rezultateve dhe shqetësimet në lidhje me regjistrimin e votuesve." Zgjedhjet parlamentare të viti 2020 kishin një pjesëmarrje të ulët për shkak të pandemisë së KOVID -19 dhe u raportuan dhe konfirmuan parregullsi të vogla.

Zgjedhjet u zhvilluan sipas kuadrit ligjor i cili u ndryshua thelbësisht në prag të shpalljes së zgjedhjeve (të planifikuara fillimisht për në Prill), në kundërshtim me praktikën e mirë ndërkomëtare. Ndryshimet e inkorporuara në Kodin Zgjedhor në Shkurt adresuan pjesërisht disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it për çështje të tillë si regjistrimi i votuesve, transparenca e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve zgjedhore, afatet për raportimin e financimit të fushatës dhe mbikëqyrja e fushatës.

Megjithatë, shumica e rekomandimeve të ODIHR-it mbeten të pa adresuara, përfshirë ato që kanë të bëjnë me universalitetin dhe barazinë e votës në njësinë zgjedhore jashtë vendit, rishikimin e kufijve të njësive zgjedhore elektorale nga një organ i pavarur, mundësinë e hyrje-daljes në vendet e votimit për personat me aftësi të kufizuara dhe një auditim efektiv i financimit të fushatës.

Zgjedhjet e përgjithshme për President u mbajtën në dy raunde më 21 prill dhe më 5 maj, 2019 Stevo Pendarovski fitoi zgjedhjet. Sipas raportit të OSBE / ODIHR mbi zgjedhjet "në administrimin e mirë të [raundit të dytë] të zgjedhjeve presidenciale, respektimi i vazhdueshëm i lirive themelore i lejoi votuesit të bënin një zgjedhje të informuar midis kandidatëve." Raporti gjithashtu vuri në dukje mangësitë në rregullat e fushatës që reflekton mangësi më të gjera në ligjin zgjedhor dhe mungonte transparenca e financimit të fushatës për shkak të raportimit jo të plotë.

Gjatë vittit, Avokati i Popullit pranoi ankesa nga nëntë qytetarë që pretendonin se ka pasur shkelje të të drejtave të zgjedhësve ose administratës zgjedhore: shtatë zgjedhës të hequr nga Lista e Zgjedhësve dhe dy nga anëtarë të këshillave zgjedhor për mos marrje kompensim financier për punën e tyre. Avokati i Popullit ia atribuoi uljen e konsiderueshme të ankesave të lidhura me zgjedhjet pjesërisht ndryshimeve të bëra nga parlamenti në Kodin Zgjedhor në Shkurt.

Partitë politike dhe pjesëmarrja politike: Ka pasur kufizime në themelimin ose anëtarësimin në partitë politike, të cilat i nënshtrohen ligjeve të njëjtë si çdo qytetar i zakonshëm. Ndërsa anëtarësimi në një parti politike nuk është i detyrueshëm, ka një

sistem aktiv patronazhi në vend ku palët japid përfitime dhe avantazhe të veçanta për anëtarët e tyre. Partia opozitare VMRO-DPMNE akuzoi qeverinë për vazhdimin e këtyre praktikave, duke pretenduar se nuk janë ndjekur kualifikimet arsimore dhe profesionale të përcaktuara me ligj për pozitat e administratës publike.

Pjesëmarrja e grave dhe anëtarëve të grupeve të pakicave: Nuk ka ligj që kufizon pjesëmarrjen e grave dhe pjesëtarëve të minoritetave në procesin politik, dhe gratë dhe minoritetet kanë marrë pjesë në të. Sipas ligjit, listat e kandidatëve të secilës parti politike për zgjedhjet parlamentare dhe lokale duhet ta kenë diversitetin gjinorë. Jo më shumë se dy të tretat e kandidatëve të listës mund t'i takojë gjinisë së njëjtë. Deri në gusht, gjithsej 47 nga 120 deputetët ishin gra dhe katër gra ishin pjesë e kabinetit qeveritar që numëron 20 ministra. Gjashtë nga 81 kryetarë të komunave ishin gra.

Shqiptarët dhe pakicat e tjera etnike kanë vazhduar të ankohen për përfaqësimin e pabarabartë në kuadër të Qeverisë dhe për praktikat diskriminuese që i përjashton ata nga pjesëmarrja politike. Kishte tetë ministra shqiptarë etnikë në kabinetin qeveritar me 20 anëtarë. Ka pasur 33 deputetë shqiptarë, përfshirë kryetarin e parlamentit dhe tre turq, një rom, një vlleh, një serb dhe një deputet bosnjak.

Avokati i Popullit raportoi disa përmirësime në përfaqësimin e drejtë të bashkësive më të vogla jo-shumicë në radhët e administratës publike, por jo në nivelin drejtues. Përjashtim ishin shqiptarët etnikë që morën pjesë në qeveri në nivel ministrash.

Pjesa 4. Korruptioni dhe mungesa e transparencës në Qeveri

Ligji parasheh ndjekje penale për korruptionin e zyrtarëve. Qeveria në përgjithësi ka zbatuar ligjin, ndonëse ka pasur raporte për zyrtarë të përfshirë në korruption. OJQ-të kanë theksuar rolin dominues të Qeverisë në ekonomi që ka krijuar mundësitë për korruption. Qeveria ishte punëdhënësi më i madh në vend. Sipas Ministrit të Ministrisë së Shoqërisë së Informacionit, dhe Administratës, deri më 31 dhjetor 2019, numri i të punësuarve në sektorin publik ishte 132,900 persona. Ka raporte që disa persona në listën e pagave të qeverisë nuk plotësojnë poste reale. Më 13 shtator, Zëvendës Kryeministri dhe Ministri i Sistemit Politik dhe Marrëdhënieve me Komunitetet Artan Grubi njoftoi se qeveria do të caktojë 1,300 nëpunës civilë, të paguar nga ministria, që aktualisht nuk plotësojnë poste në administratë, në punë specifike nëpër institucionet qeveritare sa më shpejt të jetë e mundur.

Korrupsioni: Në reportin e tij të azhurnuar të 6 tetorit për Maqedoninë e Veriut, KE deklaroi se vendi "ka bërë përparim të mirë siç pasqyrohet në historikun e tij të konsoliduar të hetimit, ndjekjes penale dhe gjykimit të çështjeve të nivelit të lartë të korrupsionit." Raporti i KE i 2 Marsit vuri në dukje se KSHPK mori një rol proaktiv në gjurmimin e nepotizmit, konfliktit të interesit dhe korrupsionit në linja partiake. Që nga 20 gushti, gjithsej 49 institucione të sektorit publik dhe gjashtë njësi të sektorit privat paraqiten raporte gjysmë vjeçare në komision në përputhje me Ligjin për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktin e Interesit.

Deri më 2 gusht, në KSPK ishin paraqitur 260 ankesa të qytetarëve dhe 12 të denoncuesve/sinjalizuesve, shumica e të cilave kishin të bënин me shpërdorimin e fondeve publike, moskryerjen e kujdesit të duhur dhe sjellje të tjera jo etike. Përveç kësaj, komisioni kishte marrë edhe 69 ankesa për konflikt interesit. KSPK ngriti me iniciativën e vet tetë raste që përfshijnë akuza për korrupsion dhe katër raste të tjera për konflikt interesit. Komisioni gjithashtu ka publikuar 68 vendime që rezultuan në qortime publike ndaj zyrtarëve publikë, rekomandimin e masave disiplinore kundër katër zyrtarëve publikë dhe një propozim për të shkarkuar një zyrtar tjetër. Në korrik, komisioni ndërmori veprime përmirësuese në ankesën e një sinjalizuesi të vitit 2019. Tetëmbëdhjetë ankesa të tjera të paraqitura në vitin 2019 ishin ende në pritje deri më 20 gusht. Komisioni mori ankesa shtesë nga qytetarë, parti politike dhe subjekte të tjera gjatë periudhës kohore të fushatës përpara zgjedhjeve të parakohshme parlamentare të vitit.

Deri më 20 gusht, komisioni shqyrtoi gjithsej 123 çështje dhe miratoi dhe publikoi 128 vendime përkatëse. Në një rast, komisioni rekomandoi që ZPP të hapte një hetim penal, dhe në katër raste të tjera ajo ngriti kërkime pranë institucioneve qeveritare për të përcaktuar fajësinë e zyrtarëve publikë në pozicione drejtuese ose të niveleve të tjera të punës. Deri më 20 gusht rekomandoi largimin e një anëtari të bordit drejtues për konflikt interesit. Numri i rasteve që komisioni mori dhe shqyrtoi deri më 20 gusht ishte dukshëm më i vogël se numri i shqyrtaur në të njëjtën periudhë në vitin 2019. Kjo ka të ngjarë të ketë ndodhur për shkak të pandemisë së KOVID- 19.

Sipas organizatave të shoqërisë civile (OSHC) që punojnë në fushën e anti-korrupsionit, kishte indikacione të praktikave korruptive dhe shkujdesit në prokurimin publik, si në nivelin qendror ashtu edhe në atë lokal. Ata theksuan se kjo ishte veçanërisht e vërtetë në lidhje me prokurimin e automjeteve të shërbimit, ku kishte mungesë të mekanizmave efektivë të kontrollit dhe mbikëqyrjes. Raporti i

Qendrës OSHC Antikorrupsion për Angazhimin Qytetar i 30 shtatorit mbi prokurimin publik emergjent në lidhje me KOVID-19 që mbulon gjashtë muajt e parë të pandemisë tregonte pajtueshmëri të dobët me ligjet e prokurimit publik dhe ndryshime të konsiderueshme të çmimeve për prokurimin e mjeteve të ngjashme mbrojtëse.

Më 18 qershor, Gjykata Penale e Shkupit dënoi ish-prokuroren speciale publike Katica Janeva me shtatë vjet burg, dhe të bashkë pandehurin Bojan Jovanovski (i njohur si Boki 13) me nëntë vjet burg në çështjen "Zhvatje" të ZPPKOK. Gjykata e shpalli Janevën fajtore për shpërdorimin e detyrës zyrtare duke pranuar ryshfet dhe duke shpërdorur postin e saj zyrtar ndërsa merrej me çështjen "Perandoria", një rast përvetësimi dhe pastrimi të parave miliona dollarësh që përfshinte një ish zyrtar të qeverisë dhe disa afaristë. Jovanovski u shpall fajtor për pranimin e ryshfetit për të ushtruar ndikim të paligjshëm dhe pastrim parash. Gjykata lëshoi një urdhër konfiskimi prej tre milion MKD (rreth 58,000 dollarë) kundër Janevës dhe një urdhër të veçantë konfiskimi prej 735,000 MKD (afërsisht 14,300 \$) kundër Jovanovskit të veshjeve, veprave të artit dhe orendive të markave luksoze. Deri më 3 nëntor, Jovanovski dhe Janeva mbetën në arrest shtëpiak, në pritje të apelit në Gjykatën e Apelit të Shkupit.

Më 1 korrik, në Gjykatën Penale të Shkupit filloi gjykimi i rastit "Zhvatje 2" kundër Jovanovskit, deputetes së LSDM-së Frosina Remenski dhe tre të pandehurve të tjera, si dhe OJQ-së Aleanca Ndërkombëtare. Sipas aktakuzës, Remenski u akuzua për bashkëpunim në mashtrim duke përdorur autoritetin e saj në mënyrë që rriti aftësinë e të pandehurit Boki 13 për të mashtruar viktimat. Gjyqi vazhdoi deri më 3 nëntor.

Gjyqet e mëparshme të iniciuara nga SPO, duke përfshirë disa çështje të profilit të lartë, vazduhan përpara Gjykatës Penale të Shkupit. Në gjykimin e rastit "Titanik", që ka të bëjë me parregullsi zgjedhore gjatë zgjedhjeve lokale të vitit 2013, dëshmitarët deklaruan se ata as nuk dhuruan dhe as nuk autorizuan askënd për të bërë transferta bankare në VMRO-DPMNE në emrin e tyre dhe për këto dhurime kishin mësuar kur i panë provat e paraqitura nga PSP. Si pjesë e padisë "Titanik", 21 ish zyrtarë të qeverisë dhe partisë nga VMRO-DPMNE, përfshirë ish-Kryeministrin Nikolla Gruevski, u akuzuan për komplot kriminal, mashtrim zgjedhor dhe shkelje të rregullave të financimit të fushatës.

Deri më 30 qershor, Sektori i Ministrisë së Brendshme për Kontrollin e Brendshëm,

Hetimet Kriminale dhe Standardet Profesionale (SKPHKSP) paraqiti gjashtë padi penale kundër gjithsej 10 efektivëve të policisë për shpërdorim të pozitës dhe autoritetit zyrtar, marrje të ryshfetit dhe sjellje të paskrupullt në shërbim.

Më 28 korrik, ZPPKOK hapi një hetim mbi prokurimin e KSHZ-së për softuer për të nxjerrë rezultatet e zgjedhjeve parlamentare të 15 korrikut. Sipas burimeve zyrtare, Ministria e Brendshme po kryente një hetim të veçantë për një sulm kibernetik të ditës së zgjedhjeve në faqen e internetit të KSHZ-së. Më 4 nëntor, ZPPKOK kërkoi që gjykata të lëshojë masa paraprake kundër katër anëtarëve të KSHZ-së dhe një personi tjetër për të parandaluar arratisjen e tyre ose manipulimin e provave gjatë një hetimi të vazhdueshëm të akuzave për shpërdorimin e prokurimit publik.

Më 24 gusht, Prokuroria Themelore e Shkupit paditi deputetin e VMRO-DPMNE Antonio Milloshoski dhe 12 persona të tjera në çështjen e ish PSP-së "Njeri i fortë". Milloshoski u akuzua për mashtrim dhe shpërdorim të pozitës zyrtare në lidhje me 2.97 milion MKD (afro 58,000 dollarë) me vlerë të pasurive të patundshme dhe mashtrime ndërtimore. Çështja ishte pezull para Gjykatës Penale të Shkupit deri më 3 nëntor.

Deklarimi finansiar: Ligji për anti-korrupsion kërkon që zyrtarët e emëruar dhe të zgjedhur, së bashku me familjet e tyre të afërtë, t'i deklarojnë të ardhurat dhe pasurinë, duke paraparë dënimë për shkelje të ligjit. Qytetarët kanë pasur mundësi t'i shohin deklarimet në ueb-faqen e KSKK-së. Komisioni gjithashtu ka pranuar dhe kontrolluar deklarata të konfliktit të interesit të paraqitura nga zyrtarë publikë.

Më 10 Prill, KSKK paralajmëroi një hetim ndaj ish-shefes së PSP-së Janeva dhe ndihmësprokurorëve të saj për pretendimin e dështimit për të raportuar shpërblimet e tyre në deklaratat e tyre financiare. Hetimi ishte në pritje deri më 3 nëntor. Më 29 shtator, Zyra Shtetërore e Auditimit, lëshoi një raport paraprak të auditimit mbi financat e PSP-së duke deklaruar se pagesa e bonuseve shtesë nuk ishte plotësish në përputhje me ligjin.

Pjesa 5. Qëndrimi qeveritar ndaj hetimeve ndërkomëtare dhe joqeveritare për abuzime të pretenduara të të drejtave të njeriut

Grupet vendase dhe ndërkomëtare të të drejtave të njeriut në përgjithësi kanë vepruar

pa kufizime qeveritare dhe i kanë hetuar dhe publikuar gjetjet e tyre mbi të drejtat e njeriut. Zyrtarët qeveritarë ishin treguar të gatshëm për t'i dëgjuar këto grupe por ngandonjëherë nuk kanë reaguar ndaj vështrimeve të tyre. Gjatë vitit, disa ministri pritën takime të grupeve të punës që përfshinin anëtarë të shoqërisë civile.

Organet qeveritare për të drejtat e njeriut: Avokati i Popullit ka punuar në drejtim të mbrojtjes së qytetarëve nga shkeljet e të drejtave të tyre nga institucionet publike, uljes së diskriminimit ndaj bashkësive pakicë dhe personave me nevoja të posaçme, promovimit të përfaqësimit të drejtë dhe të barabartë në jetën publike, si dhe trajtimit të abuzimeve të fëmijëve.

Pjesa 6. Diskriminimi, shpërdorimet shoqërore dhe trafikimi me qenie njerëzore Gratë

Përdhunimi dhe dhuna në familje: Përdhunimi i burrave dhe grave, përfshirë edhe atë bashkëshortore është i kundërligjshëm. Dënimet e përdhunimit lëvizin prej një deri në 15 vite burg, por ka zbatim të dobët të ligjit. Dhuna në familje është e paligjshme, por ishte një problem i vazhdueshëm dhe i përhapur. Dënimet sillen nga gjashtë muaj deri në pesë vjet burgim për vepra të nivelit më të ulët dhe një deri në 10 vjet burgim për krime që rezultojnë në dëmtime të rënda ose të përhershme trupore. Autorët mund të marrin burgim të përjetshëm nëse veprimet e tyre kanë rezultuar me vdekjen e viktimës së tyre. Për më tepër, gjykatat mund të vendosin gjoba nga 500 deri në 5,000 euro (600 deri në 6 000 dollarë). Ligji zbatohet në rastet kur viktimat ngrenë akuza, por shumë prej tyre nuk e bëjnë një gjë të këtillë.

Nga janari deri në qershor, Ministria e Punës kishte regjistruar 824 viktima të dhunës në familje, nga të cilat 611 ishin gra, 140 burra dhe 73 fëmijë. Tre ishin viktima të abuzimit seksual.

Qeveria ka drejtuar katër qendra rajonale për viktimat e dhunës në familje që kanë strehuar 67 viktima në gjashtë muajt e parë të vitit. Në bashkëpunim me sektorin civil, Qeveria ka financuar një qendër për viktimat e dhunës në familje dhe një qendër krizash, ku ofrohet kujdesi për viktimat prej 24 deri në 48 orë. Një OJQ vendase ka operuar me një kontakt-linjë telefonike në maqedonisht dhe shqip, si dhe me dy qendra krize për strehim të përkohshëm të viktimateve të dhunës në familje.

Avokati i Popullit zhvilloi disa hetime në lidhje me abuzimin e fëmijëve me iniciativën e tij dhe mori katër ankesa që kërkonin mbrojtje nga abuzuesit në familje. Në secilin rast, Avokati i Popullit ndoqi të gjitha masat ligjore për të mbrojtur viktimen, për të siguruar trajtimin e duhur për ta dhe për të sanksionuar autorët e krimít.

Sipas Rrjetit kombëtar të organizatave të shoqërisë civile (OShC) për eliminimin e dhunës ndaj rrave dhe dhunës në familje, masat qeveritare të paraqitura në Mars në përgjigje të pandemisë KOVID-19 thelluan dallimet ekzistuese gjinore dhe e vendosën barrën e krizës kryesisht mbi gratë. Dhuna ndaj grave u rrit gjatë gjendjes së jashtëzakonshme për shkak të KOVID-19 dhe qasja tek shërbimet mbështetëse u zgjodh u si rezultat i masave të karantinës të lëshuara nga qeveria. Sipas Rrjetit Kombëtar, gratë dhe fëmijët që ishin ngujuar në shtëpi me abuzuesit gjatë gjendjes së jashtëzakonshme patën pak ndihmë. Një grup udhëzimesh që mbështesin viktimat femra të sulmeve gjatë pandemisë, të prodhuara pjesërisht nga Rrjeti Kombëtar, i bëri thirrje qeverisë të përcaktojë shërbimet mbështetëse të ofruara nga OJQ-të e grave si shërbime thelbësore gjatë çdo periudhe të mëtejme të mbylljes, për të mbështetur materialisht punën e këtyre organizatave, për t'i furnizuar ata me pajisje mbrojtëse personale dhe për t'u dhënë përparësi grave që kërkojnë strehim në strehimore për testimin për KOVID-19. OShC-të hapën linja të nxehta në mars për të thirrur në terren nga viktimat të cilët përndryshe nuk kishin akses në burime dhe raportuan se merrnin telefonata çdo ditë. Deri më 20 gusht, autoritetet morën 920 ankesa për dhunë në familje, duke përfshirë 934 viktima, nga të cilat 592 ishin femra. Një shumicë e ankesave, 307, u paraqitën nga gratë ku pretendonin abuzim bashkëshortor.

Në kontrast me përvojën e OShC-ve të tjera, Qendra e Parë e Familjes në Qytetin e Shkupit, një qendër e specializuar këshillimi dhe ndihme për viktimat e prekura direkt ose indirekt nga dhuna, raportoi një ulje të shpejtë të thirrjeve gjatë periudhave të karantinës për shkak të KOVID-19. Midis 22 marsit kur u vendos ora policore dhe mesit të prillit, qendra mori vetëm dy thirrje për ndihmë.

Ministria e Punës, në bashkëpunim me Misionin e OSBE-së në Shkup, hapën Linjën Kombëtare SOS Mobile për Viktimat e Dhunës në Familje dhe filluan një fushatë për parandalimin dhe mbrojtjen nga dhuna në familje gjatë gjendjes së jashtëzakonshme për shkak të KOVID-19. SOS Linja dhe fushata ofruan ndihmë gjithëpërfshirëse, të saktë, në kohë të duhur dhe konfidenciale, përfshirë informacionin mbi mbrojtjen e viktimate, shërbimet e disponueshme dhe këshillimin telefonik për viktimat e dhunës

në bazë gjinore dhe në familje.

Ngacmimi seksual: Ligji e ndalon ngacmimin seksual në vendin e punës ndaj burrave dhe grave dhe jep udhëzime për shqiptimin e dënimit prej tre muaj deri në tre vite burg. Kur viktimat përdorën mjetet juridike, qeveria në mënyrë efektive zbatoi ligjin. Megjithatë, ngacmimi seksual i grave në vendin e punës mbeti problem dhe në përgjithësi, viktimat nuk i kanë denoncuar rastet e këtilla për shkak të frikës nga transparenca dhe humbja e mundshme e vendit të punës.

Detyrimi në kontrollin e popullsisë: Nuk kishte raporte të abortit të detyruar ose sterilizimit të pavullnetshëm nga ana e autoriteteve qeveritare.

Diskriminimi: Gratë kanë të njëjtin status juridik si burrat sipas ligjeve të familjes, të fesë, statusit personal dhe të kombësisë, si dhe ligjeve të punës, pronës, kombësisë dhe të trashëgimisë, punësimit, qasjes në kredi dhe zotërimit ose administrimit të bizneseve ose pronave. Ligjet u zbatuan në mënyrë efektive. Në disa komunitete, praktika e burrave që drejtojnë votimin ose votojnë në emër të anëtarëve femra të familjes, ka privuar gratë nga e drejta e tyre.

Presidenti Pendarovski dekretoi Ligjin gjithëpërfshirës mbi Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi më 22 maj 2019, duke kodifikuar kështu mbrojtjet për grupet në nevojë në një ligj. Më 14 maj, Gjykata Kushtetuese shfuqizo ligjin, për shkak të një gabimi procedural të paqëllimitë në parlament gjatë miratimit të ligjit në vitin 2019. Parlamenti nxori sërisht Ligjin mbi Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi më 27 Tetor. Emërimet në Komisionin e ri të Antidiskriminit ishin në pritje deri më 3 nëntor.

Sipas ligjit, anëtarët e komisionit do të emërohen nga një komision i zgjedhur parlamentar i përbërë nga dy anëtarë të shumicës, dy anëtarë të opozitës dhe tre përfaqësues nga shoqëria civile.

Dispozitat për mosdiskriminimin më parë ishin përfshirë në disa ligje dhe rregullore të veçanta të zbatueshme për sektorë të ndryshëm. Ato ligje mbetën të vlefshëm ndërsa Ligji Antidiskriminim ishte në pritje.

Asnjë ankesë nuk ishte në pritje në Zyrën e Avokatit të Popullit ose Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale (MPPS) për trajtim të pabarabartë të grave në jetën politike deri më 31 gusht.

Fëmijët

Regjistrimi i lindjes: Ligji e përcakton shtetësinë në radhë të parë sipas shtetësisë së prindërve. Ai gjithashtu parasheh mundësinë fitimin e shtetësisë për fëmijët e gjetur në territorin e vendit nëse nuk njihen prindërit, përderisa autoritetet nuk zbulojnë që prindërit janë të huaj para moshës 18-vjeçare të fëmijës. Të gjitha lindjet në spitale dhe institucione mjekësore janë regjistruar automatikisht dhe ligji kërkon që të gjithë fëmijët, përfshirë edhe ata që kanë lindur në shtëpi, të regjistrohen në zyrat e gjendjes civile brenda 15 ditëve nga dita e lindjes. Disa familje rome e kanë vonuar regjistrimin e foshnjave të lindura, duke ia vështirësuar atyre qasjen në përfitimet arsimore, mjekësore dhe përfitime tjera në jetë, për shkak të mungesës së dokumenteve të identifikimit.

Keqpërdorimi i fëmijëve: Ka ligje kundër keqpërdorimit të fëmijëve dhe dënimet përfshijnë gjoba, burgim dhe mbylljen e bizneseve. Keqpërdorimi i fëmijëve ka qenë problem në disa rajone. Qeveria ka operuar me një linjë telefonike për dhunën në familje, përfshirë edhe keqtrajtimin e fëmijëve. Me iniciativën e vet, Departamenti i Avokatit të Popullit për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve hapi një çështje për mbrojtjen e të drejtave të dy personave, nga të cilët njëri ishte një fëmijë 11-vjeçar me aftësi të kufizuara, bazuar në histori mediatike të një përdhunimi të pretenduar. Shqyrtimi i të dy ankesave më 20 gusht ishte në vazhdim e sipër. Avokati i Popullit gjeti prova që tregonin se dhuna në familje ndaj fëmijëve kishte ndodhur në pesë raste shtesë që ai i shqyrtoi.

Martesat e fëmijëve, të detyruara dhe të hershme: Mosha minimale ligjore për martesë është mosha 18-vjeçare. Gjykata mund ta lejojë martesën për personat e moshës 16-18 vjeçare, në qoftë se konstaton se kanë aftësi mendore dhe fizike për martesë. Martesat e detyruara dhe të hershme kanë ndodhur tek bashkësia rome dhe në masë shumë më të vogël në bashkësinë etnike shqiptare. Nuk ka statistika zyrtare për nënrat e mitura.

Shfrytëzimi seksual i fëmijëve: Ligji ndalon çdo lloj të ekspluatimit të fëmijëve për qëllimet e seksit komercial, përfshirë ofertën, shitjen ose furnizimin e fëmijëve për prostitucion. Dënimet për ekspluatimin e fëmijëve për qëllimet e seksit komercial përcaktohen prej 10 deri në 15 vite burg. Ligji e ndalon pornografinë e fëmijëve dhe

dënimet për këtë janë prej pesë deri në 15 vite burg. Autoritetet kanë zbatuar ligjin. Mosha minimale për marrëdhënie seksuale me pajtim është mosha 16-vjeçare. Vendi ndjek Konventën për të Drejtat e Fëmijëve, sipas së cilës çdo person nën moshën 18 vjeç konsiderohet fëmijë.

Eksplorimi seksual për qëllime komerciale i fëmijëve është konsideruar si problem nga autoritetet, por nuk i kanë ditur përmasat. Deri më 17 gusht, Qendra për Punë Sociale dhe Ministria e Brendshme identifikuan katër viktima të trafikimit njerëzor, të gjithë të mitur dhe shtetas të vendit. Tre prej tyre u shfrytëzuan seksualisht dhe një u detyrua të lypte. Shteti kishte regjistër në internet, ku mund të kërkohet sipas emrit dhe adresës së personave të dënuar për trafikim e fëmijëve dhe keqpërdorimin seksual të fëmijëve, ku jepen fotografi, evidenca të dënimit, si dhe adresat e banimit të të dënuarve. Autorët e veprës mund të kërkojnë të mënjanohen nga lista 10 vite pas vuajtjes së dënimit, me kusht që të mos kryejnë vepër tjetër. Sipas regjistrimit, gjatë vitit kishte gjashtë pedofilë që vuanin dënlime me burg prej dy deri 20 vjet.

Fëmijë të zhvendosur: Sipas Ministrisë së Punës në fund të gushtit ka pasur 37 fëmijë të regjistruar të zhvendosur me prejardhje të ndryshme etnike. Ministria financoi dy qendra ditore për fëmijët e rrugës, njëra drejtohet nga Qendra për Punë Sociale dhe tjetra nga OJQ Shoqata për Mbrojtjen e të Drejtave të Fëmijëve në Shuto Orizare.

Fëmijë të Institucionalizuar: Deri më 25 gusht, pesë deri në gjashtë fëmijë për shtëpi ishin stehuar në shtëpi të vogla në grupe, me mbikëqyrje 24-orëshe nga punonjësit socialë dhe ofruesit e kujdesit për fëmijët. Të gjithë jetimët më të vegjël se tre vjeç ishin në shtëpi strehimi. Ministria e Punës gjithashtu kishte ndërmarrë hapa për të shkurtuar kohën e nevojshme për të birësuar fëmijë jetimë ose të braktisur. Nuk kishte raporte të rasteve të abuzimit të fëmijëve në familjet ku ishin vendosur.

Avokati i Popullit mori iniciativën për të inspektuar shtëpitë e grupeve të vogla dhe regjistroi rastet e refuzimit dhe trajtimit diskriminues të fëmijëve që jetojnë në to nga shokët e klasës, prindërit e shokëve të klasës dhe personelit mësimor. Shkollat i pranuan rekomandimet e Avokatit të Popullit dhe morën masa korrigjuese. Avokati i Popullit hapi një çështje në lidhje me kushtet e spitalit për trajtimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara të rënda, pasuar nga një ndërhyrje të Ministrisë së Punës, e cila u miratua dhe zbatua plotësisht. Në një rast tjetër që del nga inspektimi, Avokati i

Popullit ndërhyri me sukses tek ministria për të mbrojtur të drejtat e fëmijëve që ishin viktima ose viktima të dyshuara të trafikimit me njerëz.

Avokati i Popullit vuri në dukje se institucioni edukativ-korrektues për të miturit në Volkovija-Tetovë, i përfunduar në vitin 2016, ende nuk ishte vënë në funksion. Të miturit kishin vazhduar të strehohen në burgun në Ohër, i cili nuk i plotësonte plotësisht kriteret e vendosura për akomodimin e të miturve dhe nuk ofronte shërbime të përshtatshme rehabilituese dhe mjekësore.

Rrëmbimi ndërkombëtar i fëmijëve: Shteti është palë-nënshkruese e Konventës së Hagës për aspektet civile të rrëmbimit ndërkombëtar të fëmijëve (1980). Shikoni Raportin Vjetor të Departamentit të Shtetit për Rrëmbimin Ndërkombëtar të Fëmijëve nga Prindërit *Annual Report on International Parental Child Abduction* në <https://travel.state.gov/content/travel/en/international-parental-child-abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html>.

Antisemitizmi

Sipas komunitetit hebre, rreth 200 persona hebrenj banonin në vend. Komuniteti nuk raportoi asnjë veprim të dhunshëm kundër tyre, por paraqiti një ankesë tek autoritetet për përmbytje ekstreme antisemite dhe komente në një grup në Facebook. Kjo çështje ishte pezull deri në shtator.

Gjuha dhe incidentet antisemite në vend ndodhin rrallë dhe sporadikisht, zakonisht në mediat sociale.

Më 6 janar, udhëheqësit e partive politike dhe mjediset akademike dënuan komentet antisemite në mediat sociale nga mbështetësit e Partisë qeverisëse të LSDM-së kundër Ministres së përkohshme të Punës dhe Politikës Sociale Rashela Mizrahi. Në fund të fundit Mizrahi u shkarkua nga shumica e votave në parlament për mosrespektimin e emrit të ri kushtetues të vendit në paraqitjet e saj publike. Mizrahi deklaroi se ajo kishte qenë shënjestër e "gjuetisë së shtrigave që filloi me sulme antisemite".

Në mars qeveria miratoi përkufizimin e punës së Aleancës Ndërkombëtare të Përkujtimit të Holokaustit (IHRA) 2013 për mohimin dhe shtrembërimin e Holokaustit, pas vendimit unanim të IHRA në dhjetor 2019 për të pranuar kërkesën e vendit për të ngritisur statusin e saj të vëzhguesit në një vend ndërlidhës.

Trafikimi me qenie njerëzore

Shikoni Raportin e Departamentit të Shtetit për trafikimin me qenie njerëzore; <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

Personat me aftësi të kufizuara

Ligji për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi i miratuar sërisht më 27 tetor mbron të drejtat e personave me aftësive të kufizuara (fizike, shqisore, intelektuale dhe mendore), duke përfshirë qasjen e tyre ndaj arsimit, punësimit, shërbimeve shëndetësore, informacionit, komunikimit, ndërtimesave, transportit, sistemit gjyqësor ose shërbimeve të tjera shtetërore.

Një fond i veçantë qeveritar për nxitjen e punësimit të personave me aftësi të kufizuara rregullohet me ligj të posaçëm. Agjencia e Punësimit e menaxhon fondin, nën mbikëqyrje të Ministrisë së Punës. Ky fond ka siguruar grante për rindërtimin e zyrave ose për furnizimin me pajisje të zyrave, për të siguruar kushte të arsyeshme për personat me aftësi të kufizuara. Sipas ligjit, personat me aftësi të kufizuara fizike ose mendore duhet të marrin aprovim nga komisioni mjekësor i Qeverisë, për të shërbyer në pozita mbikëqyrëse në sektorin privat dhe atë qeveritar. Ligji kërkon që ndërtesat e reja të ndërtohen sipas standardeve për qasje të lehtë, ndërsa objektet ekzistuese publike duhej të mundësojnë qasje për personat me aftësi të kufizuara deri në vitin 2015. OJQ-të kanë raportuar se godinat publike nuk janë në pajtim me ligjin. Ndonëse të gjithë autobusët e blerë që në vitin 2013 nga Qeveria për Qytetin e Shkupit kanë mundësuar qasje të lehtë, transporti publik, në masë të madhe nuk kanë ofruar akses për personat me aftësi të kufizuara në rajonet e tjera.

Ministria e Arsimit dhe Shkencës ka bërë përpjekje për të siguruar mbështetje adekuate për t'ua mundësuar vijimin e rregullt të procesit mësimor fëmijëve me aftësi të kufizuara. Janë punësuar edukatorë të posaçëm të trajnuar, të cilët janë deleguar nëpër shkolla të caktuara si edukatorë “të lëvizshëm” në nivel komunal, për t'i mbuluar të gjitha shkollat e komunës, duke i mbështetur mësimdhënësit të cilët kanë fëmijë/nxënës me aftësi të kufizuara në klasat me mësim të rregullt. Pavarësisht përpjekjeve të cekura, një numër i madh i nxënësve me aftësi të kufizuara edhe më tej

mësimin e ndjekin në shkolla të veçanta. Shumë nga qendrat e votimit në zgjedhjet parlamentare, veçanërisht në zonat rurale, kanë mbetur të paaksesucesshme për personat me aftësi të kufizuara.

Deri më 17 gusht, Avokati i Popullit kishte pranuar dhe kishte vepruar me sukses në lidhje me ankesa për diskriminim ndaj personave me aftësi të kufizuara. Për shembull, ai ndihmoi ankuesit në marrjen e kompensimit të duhur për të regjistruar një fëmijë autik në kopsht dhe për të marrë mbështetje arsimore gjatë ndërrimit të shkollës.

Më 23 janar, KEDNJ dha një gjykim kundër vendit për shkelje thelbësore dhe procedurale të nenit 3 (ndalimi i torturës, trajtimit çnjerëzor dhe degradues) që përfshin vendosjen e papërshtatshme, mungesën e kujdesit të duhur dhe diagnostikimin joadekuat të një të mituri të institucionalizuar, si dhe një përgjigje joadekuate në hetimin e çështjes. Fëmija ishte zhvendosur në një shtëpi në grup të vogël me kujdes 24 orësh para vendimit të gjykatës.

Pjesëtarët e pakicave kombëtare/racore/etnike

Kushtetuta dhe ligjet u referohen pakicave etnike si bashkësi. Sipas regjistrimit të fundit të vitit 2002, përbërja e popullatës ka qenë: 64.2% maqedonas, 25.2% shqiptarë, 3.9% turq, 2.7% romë, 1.8% serbë, 0.8% boshnjakë dhe 0.5% vlleh. Sipas raportit vjetor të Avokatit të Popullit, pakicat etnike më të vogla, me përjashtim të serbëve dhe vlehave, kanë pasur përfaqësim më të ulët në shërbimin publik dhe institucionet tjera shtetërore dhe publike.

Ligji e mundëson arsimin fillor dhe të mesëm në gjuhën maqedonase, shqipe, rome, turke dhe serbe. Mediat raportuan se prindërit e nxënësve nga Idrizova paraqitën një ankesë zyrtare në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës duke pretenduar se fëmijët e tyre nuk kishin mundësi që procesin mësimor ta ndjekin në gjuhën shqipe, kundrejt të drejtës së tyre të garantuar me kushtetutë për një gjë të këtillë. Nga ana tjetër partitë opozitare Aleanca për Shqiptarët dhe Alternativa pretenduan publikisht në disa raste se nxënësve shqiptarë etnikë u ishte mohuar e drejta e tyre për të mësuar në gjuhën shqipe në komunat Çashkë dhe Manastir. Numri i nxënësve të pakicave që e kanë vijuar arsimin e mesëm në gjuhën e tyre amtare ka vazduar të rritet, megjithëse Qeveria nuk ka pasur mundësi të sigurojë mësimdhënie të plotë në gjuhën rome, për shkak të mungesës së mësimdhënësve të kualifikuar.

Më 15 janar, Ligji për Përdorimin e Gjuhëve u shpall dhe u bë përfundimtar. Ligji është parë nga shumë shqiptarë etnikë si zgjidhja e çështjes së fundit të mbetur nga Marrëveshja Kornizë e Ohrit. Shqiptarët etnikë kanë vazhduar të kritikojnë përfaqësimin e pabarabartë në ministritë qeveritare dhe ndërmarrjet publike, si dhe ndarjen e padrejtë të buxhetit.

Në gusht zyra e Avokatit të Popullit ka vënë në dukje zbatimin e ngadaltë të masave përfaqësim të drejtë të bashkësive etnike më të vogla në administratën shtetërore, duke përfshirë organet ligjzbatusse. Sipas raportit vjetor të Avokatit të Popullit 2019, 1.74 përqind e të gjitha ankesave të marra në 2019 pretenduan diskriminim për arsyet e ndryshme, duke përfshirë mungesën e përfaqësimit të drejtë dhe të barabartë etnik. Përfaqësimi i shqiptarëve etnikë dhe pakicave të tjera brenda administratës civile të Ministrisë së Mbrojtjes ka mbetur i ulët, me 16 për qind nga numri i përgjithshëm dhe nën 9 pér qind në pozicione udhëheqëse. Dy nga 12 pozicionet më të mira në Ushtri u mbajtën nga shqiptarët etnikë. Presidenti përmirësoi përfaqësimin e oficerëve të komunitetit jo-shumicë në njësitë elitare të ushtrisë, por disa njësi policie nuk kishin pothuajse asnje përfaqësim të pakicave etnike.

Romët kanë raportuar diskriminim të gjerë shoqëror. OJQ-të dhe ekspertët ndërkombëtarë kanë raportuar se romët shpeshherë janë refuzuar për punësim, ndërsa disa romë janë ankuar për mungesë të qasjes deri te shërbimet dhe përfitimet publike. Ministria e Shëndetësisë dhe OJQ Hera, në partneritet me UNICEF, kanë sponsorizuar Programin e Ndërmjetësuesve të Shëndetit të Romëve për të ofruar shërbime të zhvillimit shëndetësor, social dhe të fëmijërisë së hershme në shtatë komuna me numër të madh të popullsisë rome. Turqit etnikë gjithashtu janë ankuar përfaqësim të ulët në institucionet shtetërore.

Aktet e dhunës, kriminalizimit, dhe abuzime të tjera në bazë të orientimit seksual dhe identitetit gjinor

Kushtetuta dhe ligji ndalojnë diskriminimin bazuar në orientimin seksual dhe identitetin gjinor në strehimin, punësimin, ligjet e kombësisë dhe qasjen në shërbimet qeveritare siç është kujdesi shëndetësor dhe Qeveria ka zbatuar ligjet e tilla. Marrëdhëniet seksuale midis anëtarëve të të njëjtit seks janë të ligjshme.

Komuniteti lesbike, homoseksual, biseksual, transgjinor dhe ndër-seksual (LGBTI)

ka mbetur i marginalizuar dhe aktivistët që mbështesin të drejtat e LGBTI kanë raportuar incidente të shumta të paragjykimit shoqëror, duke përfshirë gjuhën e urrejtjes. Në janar 2019, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (KEDNJ) kishte konstatuar se vendi kishte shkelur të drejtat e privatësisë, si dhe të drejtën e apelimit, të një personi transgjinor në lidhje me procedurën e ndryshimit të gjinisë. Gjykata i kishte kërkuar Qeverisë të paguante 9,000 € (10,800 \$) si dëmshpérblim për aplikantinanonim. Pavarësisht vendimit të gjykatës, Regjistri i Gjendjes Civile e kishte refuzuar kërkesën, duke theksuar ankesat e OJQ-ve se Qeveria nuk kishte njohur ndryshimet e identitetit gjinor në dokumentet e identifikimit. Më 10 shkurt, Komisioni Shtetëror i shkallës së dytë anuloi vendimin e Regjistrat të Gjendjes Civile duke thirrur shprehimisht natyrën detyruese të vendimeve të KEDNJ-së. Në tetor Regjistri i Gjendjes Civile zbatoi aktgjykimin dhe vendosi ndryshimin e identitetit gjinor në librat zyrtarë siç kërkohet nga paditësi.

Ministria e Punës dhe OSBE-ja, Shoqata e Minoriteteve Seksuale dhe Gjinore, Fronti Subversiv, trajnuan 325 nëpunës civilë nga 82 institucione publike për adresimin e diskriminimit dhe gjuhës së urrejtjes. Raporti i rezultateve të studimit të trajnimit tregoi njohuri dhe aftësi më të mira midis nëpunësve civilë në trajtimin e diskriminimit dhe gjuhës së urrejtjes bazuar në origjinën etnike, përkatësinë fetare dhe besimet politike sesa në orientimin seksual, identitetin gjinor, aftësinë e kufizuar dhe statusin shëndetësor.

Më 27 dhe 28 qershor, Ministria e Punës, në partneritet me Këshillin e Evropës dhe Frontin Subversiv të OSHC-ve, organizoi konferencën e parë kombëtare të organizuar nga shteti për avancimin e të drejtave të njeriut të personave LGBTI në vend. Konferenca mblodhi aktorët institucionalë kombëtar, rajonal dhe evropian dhe organizatat e shoqërisë civile dhe synoi të rrisë angazhimin e shtetit për përmirësimin e të drejtave LGBTI. Kjo rezultoi në zhvillimin dhe miratimin e një plani kombëtar veprimi për avancimin e të drejtave të njeriut të personave LGBTI.

Avokati i Popullit mori një ankesë nga një OJQ që i referohej diskriminimit bazuar në identitetin gjinor në procesin arsimor në lidhje me një libër shkollor të përdorur në shkollat e mesme. Ministria e Arsimit veproi sipas rekomandimit të Avokatit të Popullit.

Dhuna ndaj anëtarëve të komunitetit LGBTI mbetet një çështje. Aktivisti i shquar LGBTI Bekim Asani u sulmua më 5 gusht në qendër të Tetovës, ndërsa ishte në

veturën e tij me katër anëtarë të tjerë të organizatës së tij. Kur makina e tij dhe një tjetër u futën në rrugën e njëri-tjetrit, Asani hoqi maskën për të folur dhe pasi e njohu, pasagjeri në makinën tjetër iu referua me një epitet, doli nga makina dhe e goditi Asanin përmes dritares së hapur të makinës. Ky ishte sulmi i dytë fizik kundër Asanit që ai raportoi tek autoritetet. Një hetim penal për një sulm të qershorit 2019 ndaj Asanit ishte ende në pritje deri në gusht.

Në qershor, parada e dytë e Krenarisë në Shkup u mbajt virtualisht. Përfaqësuesit e shtetit morën pjesë në diskutime në internet, duke adresuar çështjet në lidhje me të drejtat dhe statusin LGBTI, duke përfshirë ligjin e shfuqizuar të anti-diskriminimit dhe mënyrat në të cilat kriza shëndetësore e vitit 2020 ndikoi në jetën e personave LGBTI. Parada e krenarisë Shkupi 2020 u shqua me përdorim të konsiderueshme të gjuhës së urejtjes bazuar në orientimin seksual dhe identitetin gjinor.

OJQ-ja Fronti Subversiv paraqiti pesë ankesa penale në lidhje me gjuhë të urejtjes në bazë të orientimit seksual dhe identitetit gjinor në ZPP në korrik 2020.

Stigma Sociale e HIV dhe AIDS

OJQ-ja Fronti Subversiv raportoi dy raste të diskriminimit ndër-sektorial bazuar në orientimin seksual dhe statusin e personit me HIV në qasjen në kujdesin shëndetësor, dhe një rast diskriminimi bazuar në orientimin seksual dhe statusin e personit me HIV në vendin e punës. Viktima në rastin e fundit u pushua nga puna kur punëdhënësi i tij deklaroi se diagnoza e tij me HIV ishte një kërcënim për shëndetin e kolegëve të tij dhe se ai po rrezikonte kushtet e tyre të punës. Fronti Subversiv zgjodhi të mos i raportojë këto raste tek autoritetet për shkak të përvojave të mëparshme negative. Personeli kishte frikë se privatësia e viktimate do të cenohej dhe statusi i me HIV do të zbulohet dhe citonte zbatimin e dobët të disa ligjeve dhe politikave që mbronin personat LGBTI si kontribues në vendimet e tyre.

Pjesa 7. Të drejtat e punëtorëve

a. Liria e shoqërimit dhe e drejta për marrëveshje kolektive

Ligji e parashevë të drejtë e themelimit dhe anëtarësimit në sindikata të pavarura,

marrëveshje kolektive dhe të drejtën e grevës. Ligji ndalon diskriminimin për aktivitete sindikaliste dhe siguron kthimin në punë të punëtorëve të larguar nga puna për këtë arsy. Sindikatat bazohen në anëtarësimin vullnetar dhe aktivitetet financohen nga anëtarësia. Përafërsisht 22 për qind e të punësuarve janë anëtarë të sindikatës.

Përfaqësuesit e sindikatës, me përjashtim të disa sindikatave të degëve, kanë pretenduar se përgjithësisht nuk ishin të lirë nga ndikimi i zyrtarëve qeveritarë, partive politike dhe punëdhënësve.

Ligji kërkon që sindikatat e bashkuara të regjistrohen në Ministrinë e Punës dhe në Regjistrin Qendror të Shtetit.

Një gjykatë e juridiksionit të përgjithshëm mund të ndërpresë aktivitetet sindikaliste me kërkesë të Regjistrat Qendror ose gjykatës kompetente, kur këto aktivitete konsiderohen të jenë "kundër Kushtetutës dhe ligjit." Nuk ka kufizime shtetësie për anëtarësimin në sindikata, ndonëse shtetasit e huaj duhet të kenë leje të vlefshme pune dhe të jenë të punësuar nga kompania ose organi qeveritar i përcaktuar në lejen. Megjithëse lejohet ligjërisht, asnjë sindikatë nuk është aktive në zonat e lira ekonomike.

Qeveria dhe punëdhënësit nuk kanë respektuar gjithmonë lirinë e shoqërimit, të drejtën e grevës dhe të drejtën e marrëveshjes kolektive. Sindikatat kanë cituar si provë dispozitën "përjashtuese" të ligjit që lejon që punëdhënësit të përjashtojnë deri në 2 për qind të punëtorëve nga negociatat kolektive gjatë grevës.

Marrëveshja kolektive lejohet vetëm për sindikatat që përfaqësojnë të paktën 20 për qind të të punësuarve dhe shoqatat e punëdhënësve që përfaqësojnë të paktën 10 për qind të punëdhënësve në nivelin në të cilin është lidhur Marrëveshja (kompani, sektori, ose vendi). Mjetet qeveritare të ekzekutimit dhe mjetet juridike kanë qenë të pamjaftueshme. Dënimet për shkeljet ishin në përpjesëtim me ato të ligjeve të tjera që përfshinin mohimin e të drejtave civile. Procedurat administrative dhe gjyqësore përgjithësisht kanë pësuar vonesa të gjata.

Gjatë vitit, Ministria e Punës nuk ka marrë asnjë ankesë në lidhje me shkeljet e së drejtës për organizim sindikal dhe lirinë e shoqërimit. Punëtorët shpesh kishin frikë nga hakmarrja dhe përbaheshin nga paraqitja e ankesave drejtëpërdrejt në Ministrinë e Punës. Aty ku ka qenë e mundur, sindikatat ndonjëherë kanë paraqitur ankesat në

emër të punëtorëve.

b. Ndalimi i punës së detyruar

Kushtetuta dhe ligji i ndalojnë të gjitha format e punës së detyruar, ndërsa Qeveria ka zbatuar në masë të madhe ligjet në fuqi. Ligji parashikon dënim me burg për shkelje në lidhje me punën e detyruar apo për shkatërrimin ose për marrjen e dokumentit të identifikimit, pasaportës apo dokumenteve të tjera të udhëtimit. Dënimet për shkeljet ishin në përpjesëtim me ato të krimeve të tjera të rënda. Ka pasur raste në të cilat gratë dhe fëmijët i janë nënshtruar punës së detyruar, siç është shitja e artikujve të vegjël, në restorante dhe bare, dhe shfrytëzimi seksual. Disa fëmijë romë kanë qenë të detyruar të lypin, shpesh nga të afërmit (shih pjesën 7.c.).

Gjithashtu shih Raportin e Departamentit për *Trafikimin me Qeniet Njerëzore* në <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

c. Ndalimi i punës së fëmijëve dhe mosha minimale për punësim

Qeveria ka vendosur ligje dhe rregullore në lidhje me punën e fëmijëve, duke përfshirë ndalimin e formave më të këqija të punës së fëmijëve. Qeveria ka bërë përpjekje për të zbatuar ligjin në ekonominë formale, por nuk e ka bërë këtë në mënyrë efektive në ekonominë joformale. Ekzistojnë boshllëqe në kornizën ligjore të vendit për të mbrojtur fëmijët në mënyrë adekuate nga abuzimet e punës, duke përfshirë format më të këqija të punës së fëmijëve dhe moshën minimale për punë. Mosha minimale për punësim është 15 vjeç. Fëmijët mund të fillojnë të punojnë në moshën 14 vjeç si praktikantë ose si pjesë e programit zyrtar të arsimit profesional, ngjarje kulturore, artistike, sportive dhe reklamuese. Ligji e ndalon punësimin e të miturve nën moshën 18-vjeçare në vendet e punës që e dëmtojnë shëndetin e tyre psikik ose psikologjik, ose moralin. Gjithashtu ndalon të miturit të punojnë natën ose më shumë se 40 orë në javë.

Inspektorati i Punës i Ministrisë së Punës është përgjegjës për zbatimin e ligjeve që e rregullojnë punësimin e fëmijëve. Policia dhe Ministria, përmes qendrave për punë sociale, ndajnë përgjegjësinë për zbatimin e ligjeve mbi trafikimin e fëmijëve, duke përfshirë lypjen e detyruar. Qeveria nuk e zbatoi në mënyrë efektive ligjin, megjithëse

dënimet për shkeljet ishin në përpjesëtim me ato të krimeve të tjera të rënda.

Nuk kishte raporte për fëmijë nën 18 vjeç të angazhuar në mënyrë të paligjshme në ekonominë formale. Gjatë inspektimeve në disa biznese të drejtuara nga familja, Inspektorati Shtetëror i Punës ka vërejtur fëmijë të mitur që ndihmojnë në punë, më së shpeshti në artizanatin e drejtar nga familja dhe bizneset me pakicë, si dhe në ferma.

Puna e fëmijëve ndodhi në bujqësi, punë shtëpiake dhe në bare dhe klube të natës. Disa fëmijë në vend ishin marrë me lypje të detyruar, pastrimin e xhamave; pastrimin, ose shitjen e cigareve ose sendeve të tjera të vogla në tregje të hapura, në rrugë, ose në bare dhe restorante gjatë natës. Ndonëse ekzistojnë ligjet e nevojshme në vend, përpjekjet e Qeverisë për eliminimin e lypjes së detyruar nga fëmijë kanë qenë kryesisht të paefektshme. Fëmijët e përfshirë në këto aktivitete kishin qenë kryesisht romë, ashkali dhe egjiptianë të Ballkanit dhe më shpesh kanë punuar për prindërit e tyre ose familjarë të tjera. Përkundër zbatimit të mjeteve juridike, siç janë heqja e përkohshme e të drejtave prindërore, kallëzimet penale dhe revokimin e të drejtave prindërore të shkelësve të përsëritur, zyrtarët ishin kryesisht të paefektshëm në parandalimin e kësaj praktike të vazhdueshme, dhe fëmijët romë mbeten të cenesëshëm ndaj eksploatimit dhe punës së detyruar.

Ministria e Punës drejton një qendër thirrjeje ku mund të raportohet abuzimi i fëmijëve, dhe shumica e raporteve kishin të bëjnë me lypjen në rrugë. Ministria gjithashtu ka financuar dy qendra të kujdesit ditor ku është siguruar edukimi, shërbimet mjekësore dhe psikologjike për fëmijët që detyrohen të lypin në rrugë.

Shikoni gjithashtu gjetjet e Departamentit të Punës *mbi format më të këqija të punës së fëmijëve* në <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>.

d. Diskriminimi në lidhje me punësimin dhe profesionin

Ligjet dhe rregulloret e punës në përgjithësi e ndalojnë diskriminimin në lidhje me racën, gjininë, aftësitë e kufizuara, gjendjen shëndetësore, fenë, moshën, prejardhjen kombëtare, gjuhën apo statusin shoqëror. Ligji nuk adreson diskriminimin në bazë të virusit HIV apo ndonjë statusi me ndonjë sëmundjes tjetër ngjitëse, por i referohet statusit shëndetësor të punonjësve. Qeveria nuk e zbatoi gjithmonë në mënyrë efektive

ligjin, megjithëse dënimet për shkeljet ishin në përpjesëtim me ato të ligjeve në fushën e të drejtave civile.

Pavarësisht nga përpjekjet e Qeverisë dhe ndryshimet ligjore përfshirjen e detyrueshme në arsimin fillor dhe të mesëm, romët kanë vazhduar të jetojnë në grupe të veçuara, pa mbrojtje shëndetësore dhe sociale përkatëse, kryesisht për shkak të mungesës së dokumenteve të regjistrimit. Të dhënat nga Agjencia e Punësimit kanë treguar se për shkak të pjesëmarrjes së ulët në sistemin arsimor, veçanërisht në arsimin e lartë, romët në përgjithësi kanë pasur vështirësi në gjetjen e një punë në ekonominë formale. Pagat e grave kanë ngecur pas atyre të burrave dhe të pakta kanë qenë gratë në poste drejtuese. Sipas neneve 131 dhe 160 të Ligjit për Marrëdhëniet e Punës, grave u ndalohet të punojnë në disa pozicione "me rrezik të lartë" dhe "fizikisht të vështira" në miniera dhe industrinë e ndërtimit. Qeveria ka bërë përpjekje për parandalimin e diskriminim në punësim dhe në qasje në vendin e punës për personat me aftësi të kufizuara.

Zyra e Avokatit të Popullit raportoi disa përmirësimë në përfaqësimin e bashkësive më të vogla jo-shumicë në radhët e administratës publike, por jo në nivelin drejtues.

Gjatë vitit, Avokati i Popullit pranoi dy ankesa në lidhje me diskriminimin e punësimit mbi baza etnike dhe vendosi se njëri nga të dy rastet përfaqësonte një rast diskriminimi bona fide.

e. Kushtet e pranueshme të punës

Ligji përcakton një pagë minimale në të gjithë sektorët, e cila është nën nivelin e varfërisë.

Qeveria ka vendosur standartet e sigurisë dhe shëndetit në punë për punëdhënësit, megjithatë këto standarde nuk janë zbatuar në sektorin joformal.

Numri i përgjithshëm i inspektorëve është vlerësuar adekuat për të hetuar shkeljet e ligjit të punës dhe dënimet kanë qenë të mjaftueshme për t'i parandaluar shkeljet. Inspektorët e punës kanë autoritetin të bëjnë inspektime të paparalajmëruara dhe të shqiptojnë sanksione. Megjithatë, inspektimet nuk kanë qenë adekuate për të siguruar pajtueshmërinë pjesërisht për shkak të një shpërndarje joadekuante rajonale të inspektorëve.

Ligji parasheh një javë pune 40-orëshe me një periudhë pushimi minimal 24-orësh, pushime me pagesë nga 20 deri në 26 ditë pune dhe pushime mjekësore. Punonjësit nuk mund të punojnë legalisht më shumë se mesatarisht tetë orë punë jashtë orarit në javë për një periudhë tre-mujore ose 190 orë në vit. Sipas marrëveshjes kolektive për sektorin privat midis punëdhënësve dhe sindikatave, të punësuarit në sektorin privat kanë të drejtën e pagës së punës jashtë orarit me 135 për qind të normës së tyre të rregullt. Për më tepër, ligji u jep të drejtën punonjësve që punojnë më shumë se 150 orë punë jashtë orarit në vit të marrin një shpërbirim prej një page mujore.

Gjatë vitit, Inspektorati i Punës në Ministrinë e Punës ka paraqitur padi kundër disa ndërmarrjeve për detyrimin e punëtorëve të punojnë me orar të gjatë pa pushimin e paraparë me ligj, mospagesën e rrogave, përfitimeve dhe punës jashtë orarit, si dhe për shkurtimin e pushimit të të punësuarve. Shkelje të jashtëzakonshme janë konstatuar sa u përket pagave dhe punës në sektorin e tekstit, hekurudhave dhe shitjes me pakicë.

Paga minimale, orët e punës, si dhe standartet e sigurisë dhe shëndetit në punë nuk janë zbatuar në mënyrë efektive. Dënimet për shkeljet ishin në përpjesëtim me ato të kimeve të tjera të ngjashme. Shumë punëdhënës kanë punësuar punëtorë duke vepruar në kundërshtim me ligjin, ndërsa bizneset e vogla të tregtisë shpeshherë kërkojnë që të punësuarit të punojnë edhe përtej kufijve ligjore të orarit. Gjatë vitit, Këshilli Kombëtar për Siguri dhe Shëndet nuk ka qenë plotësisht funksional dhe ka pasur vetëm rol këshillëdhënës. Përderisa punëtorët kanë të drejtë ligjore të largohen nga situatat që e rrezikojnë shëndetin ose sigurinë e tyre pa e rrezikuar punësimin e tyre të ardhshëm, punëdhënësit nuk e kanë respektuar gjithmonë këtë të drejtë, për shkak të shkallës së lartë të papunësisë, sipas tyre.

Në përgjigjen e gjithanshme të qeverisë ndaj ndikimeve ekonomike të KOVID-19, qeveria miratoi një pako masash ekonomike dhe sociale për të ndihmuar bizneset dhe punonjësit. Masat ishin të gjera dhe përfshinin vendosjen e masave të distancës fizike në vendet e punës, sigurimin e subvencioneve për bizneset e sektorit privat për të mbajtur punonjësit e tyre dhe lejimin e një prindi të fëmijëve deri në moshën 10 vjeç të qëndrojnë në shtëpi pa gjobë financiare.

Deri më 30 qershor, Inspektorati Shtetëror i Tregut pranoi më shumë se 7,000 ankesa që pretendonin shkelje të të drejtave të punëtorëve në lidhje me masat e qeverisë për lehtësim e KOVID-19 dhe shkelje dhe kushte të tjera të vendit të punës, shumica e të

cilave vinin nga sektorët e tekstitit dhe përpunimit të ushqimit. Numri më i madh i ankesave, (28 përqind) kanë pretenduar se punëdhënësit kanë shkelur urdhrin e qeverisë për të justifikuar prindërit me fëmijë deri në moshën 10 vjeç nga puna ndërsa shkollat dhe objektet e kujdesit përfëmijët ishin të mbyllura.

Organizatat e shoqërisë civile, përfshirë Komitetin e Helsinkit për të Drejtat e Njeriut dhe Reaktor, raportuan për mospërmbushjen e masave qeveritare për pandeminë nga ana e bizneseve. Shembujt përfshinin biznese që i detyronin punonjësit të përdornin pushim mjekësor ndërsa ata kishin të drejtë në pushim administrativ, duke mos paguar rroga dhe duke kërcënuar punonjësit me ndërprerje nëse nuk kthehet e punë. Në rastet e ndërprerjes gjatë pandemisë, Reactor Research dokumentoi trajtim të ndryshëm të punëtorëve meshkuj dhe femra. Burrat zakonisht pushoheshin nga puna, ndërsa gratë shpesh detyroheshin të nënshkruanin dokumente që përfundonin kontratat e tyre. Në këto raste këto gra më pas humbnin të drejtën përfitime shtetërore sepse të dhënat tregonin se ato kishin lënë punën e tyre me vullnetin e tyre të lirë.

Në korrik, Drejtoria e të Ardhurave Publike (DAP) zbuloi se qindra punëdhënës që morën mbështetje financiare nga shteti për të paguar pagat gjatë gjendjes së jashtëzakonshme me KOVID-19 nuk arritën t'i transferojnë paratë tek punonjësit e tyre. Drejtoresha e DAP-it Lukarevska tha se 281 punëdhënës u raportuan në prill dhe 427 punëdhënës në maj. Qeveria publikoi një listë të kompanive që shpërdorën ndihmën financiare dhe e përditësoi atë ndërsa punëdhënësit përbushin detyrimet e tyre ndaj punonjësve të tyre.

Sipas të dhënave nga Shoqata Maqedonase e Sigurisë në Punë, në vitin 2018 ka pasur 25 viktima në vendin e punës dhe 153 lëndime në vendin e punës. Shumica e aksidenteve që kanë rezultuar me viktima kanë ndodhur në kategorinë e veprimtarive familjare, të cilat përfshinin bujqësinë dhe përdorimin e pajisjeve bujqësore, të ndjekura nga sektori i ndërtimitarisë.